

ՏԵՂԵԿԱՆՔ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ Օ Ր Ե Ն Ք Ը

Ընդունված է 2001 թվականի դեկտեմբերի 14-ին

ՍԵՎԱՆԱ ԼՃԻ ԷԿՈԼՈԳԱԿԱՆԱԳԻ ՎԵՐԱԿԱՆԳՆՄԱՆ, ՊԱՀՊԱՆՄԱՆ,
ՎԵՐԱՐՏԱԴՐՄԱՆ ԵՎ ՕԳՏԱԳՈՐԾՄԱՆ ՄԻՋՈՑԱՌՈՒՄՆԵՐԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՈՒ
ՀԱՄԱԼԻՐ ԾՐԱԳՐԵՐԸ ՀԱՍՏԱՏԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ

Հոդված 1. Հաստատել 2002 թվականի՝ Սևանա լճի էկոհամակարգի վերականգնման, պահպանման, վերարտադրման և օգտագործման միջոցառումների տարեկան ծրագիրը:

Հոդված 2. Հաստատել Սևանա լճի էկոհամակարգի վերականգնման, պահպանման, վերարտադրման և օգտագործման միջոցառումների համալիր ծրագիրը:

Հոդված 2.1. (հոդվածը 10.06.08 [ՀՕ-115-Ն](#)-ի 1-ին հոդվածի փոփոխության մասով գործում է մինչև 01.12.2008-ը՝ նույն օրենքի 3-րդ հոդվածի համաձայն)

Հոդված 2.2. (հոդվածը 22.06.12 [ՀՕ-171-Ն](#)-ի 1-ին հոդվածի փոփոխության մասով գործում է մինչև 01.01.2012-ը՝ նույն օրենքի 3-րդ հոդվածի համաձայն)

Հոդված 2.3. (հոդվածը 21.06.14 [ՀՕ-81-Ն](#)-ի 1-ին հոդվածի փոփոխության մասով գործում է մինչև 01.01.2015-ը՝ նույն օրենքի 3-րդ հոդվածի համաձայն)

Հոդված 2.4. Հաստատել 2017 թվականին Սևանա լճից ջրի բաց թողնման տարեկան առավելագույն չափաքանակի փոփոխության վերաբերյալ ժամանակավոր ծրագիրը (այսուհետ՝ Ժամանակավոր ծրագիր)՝ համաձայն 5-րդ հավելվածի:

(2.4-րդ հոդվածը լրաց. 06.07.17 [ՀՕ-116-Ն](#))

(հոդվածը գործում է մինչև Արտաբյուջետային հաշվի միջոցների սպառումը (եթե օրենքով այլ բան նախատեսված չէ)՝ 06.07.17 [ՀՕ-116-Ն](#)-ի 4-րդ հոդվածի համաձայն)

Հոդված 2.5. Հաստատել 2018 թվականին Սևանա լճից ջրի բացթողման տարեկան առավելագույն չափաքանակի փոփոխության վերաբերյալ ժամանակավոր ծրագիրը (այսուհետ՝ Ժամանակավոր ծրագիր)՝ համաձայն N 6 հավելվածի:

(2.5-րդ հոդվածը լրաց. 29.08.18 [ՀՕ-373-Ն](#))

(հոդվածը գործում է մինչև Արտաբյուջետային հաշվի միջոցների սպառումը (եթե օրենքով այլ բան նախատեսված չէ)՝ 29.08.2018 [ՀՕ-373-Ն](#)-ի 4-րդ հոդվածի համաձայն)

Հոդված 2.6. Հաստատել 2021 թվականին Սևանա լճից ջրի բացթողման տարեկան առավելագույն չափաքանակի փոփոխության վերաբերյալ ժամանակավոր ծրագիրը (այսուհետ՝ Ժամանակավոր ծրագիր)՝ համաձայն 7-րդ հավելվածի:

(2.6-րդ հոդվածը լրաց. 17.08.21 ՀՕ-322-Ն)

(հոդվածը գործում է մինչև Արտաբյուջետային հաշվի միջոցների սպառումը՝ 17.08.21 ՀՕ-322-Ն-ի 4-րդ հոդվածի համաձայն)

Հոդված 2.7. Հաստատել 2023 թվականին Սևանա լճից ջրի բացթողման տարեկան առավելագույն չափաքանակի փոփոխության վերաբերյալ ժամանակավոր ծրագիրը (այսուհետ՝ Ժամանակավոր ծրագիր)՝ համաձայն 8-րդ հավելվածի:

(2.7-րդ հոդվածը լրաց. 12.07.23 ՀՕ-254-Ն)

(հոդվածը գործում է մինչև Արտաբյուջետային հաշվի միջոցների սպառումը (եթե օրենքով այլ բան նախատեսված չէ)՝ 12.07.23 ՀՕ-254-Ն օրենքի 4-րդ հոդվածի համաձայն)

«Հոդված 2.8. Հաստատել 2025 թվականին Սևանա լճից ջրի բաց թողման տարեկան առավելագույն չափաքանակի փոփոխության վերաբերյալ ժամանակավոր ծրագիրը (այսուհետ՝ Ժամանակավոր ծրագիր)՝ համաձայն N 9 հավելվածի:»:

Հոդված 3. Սույն օրենքն ուժի մեջ է մտնում 2002 թվականի հունվարի 1-ից:

**Հայաստանի Հանրապետության
Նախագահ**

Ռ. Քոչարյան

Երևան
27 դեկտեմբերի 2001 թ.
ՀՕ-276

**ՏԱՐԵԿԱՆ ԵՎ ՀԱՄԱԼԻՐ ԾՐԱԳՐԵՐ
ՄԵՎԱՆԱ ԼՃԻ ԷԿՈՀԱՄԱԿԱՐԳԻ ՎԵՐԱԿԱՆԳՆԱՆ, ՊԱՀՊԱՆՄԱՆ,
ՎԵՐԱՐՏԱԴՐՄԱՆ ԵՎ ՕԳՏԱԳՈՐԾՄԱՆ ՄԻՋՈՑԱՌՈՒՄՆԵՐԻ**

Համալիր և տարեկան ծրագրերը ներառում են՝

1. Ներածություն.
2. Սևանա լճի էկոհամակարգի վերականգնման, պահպանման, վերարտադրման և օգտագործման համալիր ծրագրի նպատակը և խնդիրները.
3. Տեղեկանք Սևանա լճի ու դրա ջրհավաք ավազանի ջրային պաշարների, կենդանական և բուսական աշխարհի, էկոլոգիական ենթահամակարգերի մասին.
4. Ծրագրի գործողությունները և միջոցառումները.
5. Սպասվող արդյունքները.
6. Ջրային ռեսուրսների և կենսապաշարների օգտագործման չափաքանակների սահմանումը.
7. Ծրագրի մոնիթորինգը և վերահսկողությունը:

1. ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ

Սևանա լիճը Հայաստանի բնության հրաշալիքներից և հայ ժողովրդի ազգային խորհրդանիշներից է, որն ունի հանրապետական և տարածաշրջանային բացառիկ տնտեսական ու էկոլոգիական նշանակություն:

Սևանա լճի ջրհավաք ավազանը, համաձայն «Սևանա լճի մասին» ՀՀ օրենքի, ընդգրկում է Սևանա լճի բուն ջրհավաք ավազանը (շուրջ 4890 կմ²) և Արփա գետի ջրհավաք ավազանի վերնագավառը՝ Կեչուտի ջրամբարից հոսանքն ի վեր ընկած տարածքներն ու Որոտան գետի ջրհավաք ավազանի վերնագավառները՝ Սպանդարյան ջրամբարից հոսանքն ի վեր ընկած տարածքները, որոնց սահմանները դեռևս վերջնականապես ճշգրտված չեն: Սևանա լիճը Հայաստանի ջրային հաշվեկշռում բացառիկ տեղ է գրավում: Մինչև լճի մակարդակի արհեստական իջեցումը այստեղ էր կուտակված հանրապետության ջրային պաշարների ավելի քան 80 տոկոսը (58,5 մլրդ մ³), որը 5 անգամ ավելի է հանրապետության մակերեսային ջրային հոսքից և մոտ 35 անգամ ավելի է մնացած ջրամբարներում կուտակված ջրային պաշարներից:

Սևանա լիճը իր եզակի ու հարուստ ֆլորայով և ֆաունայով արժեքավորվում է հանրապետության կենսաբազմազանության համակարգում, իսկ կենսապաշարները կարևոր տեղ են գրավում մարզի և հանրապետության բնակչության սննդաբաժնում, մասնավորապես՝ դրա ձկնային պաշարները: Հայաստանի Հանրապետության գյուղատնտեսության, էներգետիկայի և տնտեսության այլ ճյուղերի զարգացումը սերտորեն կապված է Սևանա լճի ջրային ռեսուրսների օգտագործման հետ, հատկապես նրա քանակական և որակական հատկանիշների հետ:

Սևանա լիճը իր ֆիզիկական, քիմիական, կենսաբանական ցուցանիշներով համարվում է խմելու համար բարձրորակ բնական ջրամբար և այդ տեսակետից՝ ՀՀ ռազմավարական գերակայական նշանակություն ունեցող բնական պաշար:

Ցավոք, սկսած 30-ական թվականներից Սևանա լճի ջրի ինտենսիվ և ոչ հաշվենկատ օգտագործման հետևանքով խախտվել է լճի հավասարակշռությունը՝ առաջ բերելով ջրակենսաբանական պրոցեսների և ամբողջ էկոհամակարգի խաթարում, որի շարունակման դեպքում վտանգվում է Սևանա լճի՝ որպես քաղցրահամ ջրամբարի գոյությունը:

Հաշվի առնելով Սևանա լճի էկոլոգիական վիճակի բարելավման հրատապությունը՝ ՀՀ Ազգային ժողովը 2001 թ. ընդունել է «Սևանա լճի մասին» ՀՀ օրենքը, որով սահմանվում է, որ Սևանա լճում և դրա ջրհավաք ավազանում մարդկային ցանկացած գործունեություն պետք է իրականացվի Սևանա լճի վերականգնման, պահպանման, վերարտադրման և օգտագործման համալիր և տարեկան ծրագրերի հիման վրա (13-րդ և 14-րդ հոդվածներ): Վերջինների պահանջների հիման վրա ՀՀ կառավարությունը մշակել և ՀՀ Ազգային ժողովի հաստատման է ներկայացրել սույն ծրագրերը:

Համալիր և տարեկան ծրագրերի ռազմավարությունը և դրանց իրականացման անհրաժեշտ գործողությունները սահմանվել են համաձայն «Սևանա լճի մասին» ՀՀ օրենքի 3-րդ, 5-րդ, 6-րդ, 8-15-րդ հոդվածների:

Ծրագրերի նախապատրաստման համար հիմք են ծառայել նաև Համաշխարհային բանկի աջակցությամբ Շրջակա միջավայրի նախարարության կողմից իրականացված և ՀՀ կառավարության կողմից հավանության արժանացած «Սևանա լճի էկոլոգիական հավասարակշռության վերականգնում» և «Շրջակա միջավայրի պահպանության ազգային գործողություններ» ծրագրերը, Սևանա լճի էկոլոգիական հիմնախնդրի լուծման վերաբերյալ ԽՍՀՄ ԳԱ լճաբանության

ինստիտուտի կողմից մշակված վերլուծություններն ու ծրագրերը: Ծրագրի միջոցառումների ցանկի պատրաստման համար հիմք են ծառայել ՀՀ տարբեր նախարարությունների, գերատեսչությունների, ինչպես նաև գիտահետազոտական կազմակերպությունների կողմից Շրջակա միջավայրի նախարարությանը ներկայացված ծրագրերը և առաջարկությունները:

(բաժինը փոփ. 04.03.20 ՀՕ-116-Ն)

2. ՄԵՎԱՆԱ ԼՃԻ ԷԿՈԼՈԳԱՄԱԿԱՐԳԻ ՎԵՐԱԿԱՆԳՆՄԱՆ, ՊԱՀՊԱՆՄԱՆ, ՎԵՐԱՐՏԱԴՐՄԱՆ ԵՎ ՕԳՏԱԳՈՐԾՄԱՆ ՀԱՄԱԼԻՐ ԾՐԱԳՐԻ ՆՊԱՏԱԿԸ ՈՒ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ

Ծրագրի հիմնական նպատակն է Սևանա լճի, որպես ազգային և տարածաշրջանային նշանակության քաղցրահամ ջրավազանի, պահպանումը, էկոլոգիական հավասարակշռության վերականգնումը և Սևանա լճի ջրհավաք ավազանի էկոհամակարգի բնականոն ներդաշնակ զարգացման և կայուն օգտագործման ապահովումը:

Ծրագրի խնդիրներն են՝

- համալիր միջոցառումների ներդրմամբ Սևանա լճի մակարդակի իջեցման կանխարգելումը և դրա մակարդակի առնվազն 6 մետրով բարձրացման ապահովումը՝ որպես լճի ջրի նախկին քանակական և որակական ցուցանիշների վերականգնման և էվտրոֆիկացիայի կանխարգելման նախապայման.
- Սևանա լճի և դրա ջրհավաք ավազանում բնօգտագործման նորմավորման ու կանոնակարգման միջոցով լճի էկոհամակարգի և դրա առանձին բաղադրիչների վրա անթրոպոգեն բացասական ներգործությունների (այդ թվում՝ աղտոտվածության) նվազեցումը, դրանց հետագա դեգրադացիայի կանխարգելումը.
- Սևանա լճի ջուրը՝ որպես խմելու ջրի օգտագործման աղբյուրի պահպանության ապահովումը.
- ձկնային պաշարների վերարտադրության ապահովումը.
- ռեկրեացիոն (հանգիստ և տուրիզմ) տնտեսաճյուղի արդյունավետ զարգացումը.
- լանդշաֆտային ու կենսաբանական բազմազանության, հազվագյուտ, էնդեմ և գիտական ու տնտեսական բարձրարժեք տեսակների պահպանման, վերականգնման և վերարտադրման ապահովումը.
- կառավարման համակարգի բարելավումը.
- ջրօգտագործման արդյունավետ համակարգի ստեղծումը:

3. ՏԵՂԵԿԱՆՔ ՄԵՎԱՆԱ ԼՃԻ ՈՒ ԴՐԱ ՋՐՀԱՎԱՔ ԱՎԱԶԱՆԻ ՋՐԱՅԻՆ ՊԱՇԱՐՆԵՐԻ, ԿԵՆԴԱՆԱԿԱՆ ՈՒ ԲՈՒՄԱԿԱՆ ԱՇԽԱՐՀԻ, ԷԿՈԼՈԳԻԱԿԱՆ ԵՆԹԱՀԱՄԱԿԱՐԳԵՐԻ ՄԱՍԻՆ

Սևանա լճի և դրա ջրհավաք ավազանի էկոհամակարգը հազարամյակներ շարունակ հանդիսացել է հայ ժողովրդի կենսագոյության հիմնական նախապայմանը և ներկայումս էլ ընդգրկված է մարդու հասարակական-տնտեսական գործունեության տարբեր ոլորտներում:

Սևանա լճի և դրա ջրհավաք ավազանի էկոհամակարգի օգտագործումը հիմնականում ընթացել է տարերայնորեն, իրավական դաշտի անկատարության, լանդշաֆտների տարածագործառնական ոչ ճիշտ պլանավորման, ինչպես նաև դրանց գիտական հիմնավորումների բացակայության պայմաններում, հատկապես լճից ջրային պաշարների անհետատես օգտագործման հետևանքով: Դրանց արդյունքում Սևանա լճի էկոհամակարգը հայտնվել է անբարենպաստ և էկոլոգիապես անհավասարակշիռ իրավիճակում, որը հիմնականում պայմանավորված է հետևյալ գործոններով.

3.1. Սևանա լճի ջրային պաշարների անհետատես օգտագործումը

Նկատի ունենալով Սևանա լճի ջրային հարուստ պաշարները՝ դեռևս երեսունական թվականներից հանրապետության տնտեսության համար էներգետիկ բազա ստեղծելու, ինչպես նաև Արարատյան գոգավորության անջրդի հողերի յուրացման (մոտ 100 հազ. հա) նպատակով մշակվեց Սևանա լճի ջրերի օգտագործման համալիր սխեման, որի հիմքում դրված էր Սևանա լճի ջրի դարավոր պաշարների ինտենսիվ օգտագործումն էներգետիկ և գյուղատնտեսական նպատակներով, լճի մակարդակի իջեցմամբ նրա հայելակրճատումը և հատակից (գրունտից) ազատված հողատարածքների ներառումը տնտեսության ոլորտ: Սկսած 30-ական թվականներից մինչև այսօր այդ ծրագրի իրականացման հետևանքով օգտագործվել է ջրի ծավալի գրեթե 44 տոկոսը կամ 26 մլրդ մ³ (դրա մոտ 65 տոկոսը օգտագործվել է էներգետիկ, իսկ 35 տոկոսը գյուղատնտեսական նպատակներով), մակարդակը իջել է 20 մետրով, լճի հատակից ազատվել է 25 հազ. հա տարածք, որը գյուղատնտեսական տեսակետից համարվում է ոչ լիարժեք հողատարածք: Լճի ջրերի այդպիսի ոչ հիմնավորված շահագործումը բերեց բնապահպանական տեսակետից մի շարք բացասական երևույթների և գործընթացների զարգացմանը, որոնք չէին կանխատեսված համալիր սխեմայում: Դա վերաբերում է լճում ընթացող մի շարք անցանկալի ջրակենսաբանական, ջրաֆիզիկական և ջրաքիմիական պրոցեսներին, որոնց հետևանքով լճում, սկսած 60-ական թվականներից, սկսվեցին էվտրոֆիկացիայի երևույթներ, որոնց արդյունքում 80-ական թվականներից արդեն նկատվում էր լճի օլիգոտրոֆ վիճակից անցումը դեպի էվտոտրոֆ վիճակի: Վերջինիս վառ վկայությունն է Սևանա լճի և դրա ջրի ներկայիս մի շարք ցուցանիշերի համեմատությունը մինչև մակարդակի իջեցման ցուցանիշերի հետ՝

լճի ներկա մակարդակը 1896.66 մ է, իջել է շուրջ 20մ,
մակերեսը 1240 քառ. կմ է, փոքրացել է 180 քառ. կմ-ով,
ծավալը 32.5 մլրդ մ³ է, նվազել է 26.0 մլրդ մ³-ով:

Լճի մակարդակի իջեցման հետ նկատվել է ֆիտոպլանկտոնի թվաքանակի և կենսազանգվածի աճ: Ֆիտոպլանկտոնի թվաքանակը փոփոխվել է 485 հազ. բջ/լ-ից մինչև 29 մլն բջ/լ, իսկ կենսազանգվածը 0.58 գ/մ²-ից մինչև 15.8 գ/մ²: Բացի այդ, խախտվել են լճի ֆիզիկաքիմիական, թթվածնային և ջերմաստիճանային ռեժիմները. օրինակ՝ միջին խորությունը 41մ-ից նվազել է 26մ, թափանցելիությունը՝ 14,3-ից 4,5 մ, թթվածնի քանակը՝ 6 գ/մ³-ից 2 գ/մ³, միներալ ազոտը՝ 0,003 գ/մ³-ից 0,16 գ/մ³ (իսկ ընդհանուրը 0,07 գ/մ³-ից 0,64 գ/մ³), միներալ ֆոսֆորը՝ 0,007 գ/մ³-ից 0,32 գ/մ³: Այս բոլորը վկայում են Սևանա լճի արագ «ծաղկման», էվտրոֆացման և այլ էկոլոգիական անցանկալի բացասական գործընթացների արագացման տենդենցի մասին:

Սևանա լճի 2000 թ. ջրային հաշվեկշիռը ներկայացված է ստորև:

ՍԵԱՆԱ ԼՃԻ ՋՐԱՅԻՆ ՀԱՇՎԵԿՇԻՐԸ (մլն մ³)

Ջրային հաշվեկշիռի տարրերը	Ընդամենը տարվա ընթացքում
<u>Մուտք</u>	
Լիճը թափվող գետեր	մինչև 740.5
Արփա-Սևան թունելով	մինչև 311.1
Տեղումները լճի մակերևույթի վրա	388.0
Ստորերկրյա հոսք	94.2
Ընդամենը	1533.8
<u>Ելք</u>	
Հրազդան գետով	190.0
Հոլորշիացում լճի մակերևույթից	1370.9
Փոխարկում լճի մակերևույթից	14.4
Ստորերկրյա հոսք	1575.3
Ընդամենը	-61.4
Կուտակում (նվազում)	19.8
Բացարձակ անկապք	1.2
Հարաբերական անկապք %	

Հայտնի է, որ Սևանա լճի ջրային հաշվեկշիռի առավել կարևոր բաղադրիչը լճի մակերեսից գոլորշիացումն է:

Վերջին հարյուրամյակի ընթացքում մոլորակի ջերմաստիճանը բարձրացել է 0.3-0.6°C և շարունակում է բարձրանալ: Կփոփոխվեն նաև մթնոլորտային տեղումները: Այդ փոփոխությունները կհանգեցնեն ջրային ռեսուրսների փոփոխության, այդ թվում՝ կփոփոխվի գոլորշիացումն ինչպես ցամաքից, այնպես էլ ջրային մակերեսից: Հայաստանի տարածքում կլիմայի դինամիկ փոփոխության ուսումնասիրությունը ցույց է տալիս, որ վերջին տասնամյակների ընթացքում օդի ջերմաստիճանը բարձրացել է 0.7°C-ով, իսկ մթնոլորտային տեղումների քանակը պակասել է միջին հաշվով 6 տոկոսով:

Սպասվում է, որ ապագայում Սևանա լճի մակերեսից գոլորշիացումը է՛լ ավելի կմեծանա կլիմայական պայմանների փոփոխության պատճառով, քանի որ աշխարհի մասշտաբով ջերմոցային գազերի մթնոլորտ արտանետումների պատճառով տեղի է ունենում կլիմայի համամոլորակային տաքացում:

Ձեռնարկված միջոցառումները: Հաշվի առնելով Սևանա լճում ընթացող էկոլոգիական և սոցիալ-տնտեսական խիստ բացասական հետևանքները՝ դեռևս 60-ական թվականներից ՀՀ կառավարությունը մշակել և իրականացրել է մի շարք միջոցառումներ Սևանա լճի մակարդակը նվազագույնը 6 մետրով բարձրացնելու ուղղությամբ: Այդ նպատակով 1961 թ. սկսվել և 1981 թ.-ից շահագործման է հանձնվել Արփա-Սևան 48 կմ-ոց ջրատարի կառուցումը, որի շնորհիվ տարեկան Սևանա լիճ է տեղափոխվում մոտ 300 մլն մ³ ջուր: 80-ական թվերին սկսվել էին Եղվարդի և Մարմարիկի ջրամբարների կառուցման աշխատանքները, որոնք 90-

ական թվականներին դադարեցվեցին: Այդ ժամանակահատվածում ստեղծվեցին նաև Արարատյան դաշտի հողերի ոռոգման նոր այլ ջրաղբյուրներ (Մխչյանի, Երասխավանի և մի շարք այլ ջրհան կայաններ, ստորգետնյա ջրհորներ և այլն), կառուցվեցին ջերմային ու հիդրոէլեկտրակայաններ (Սպանդարյանի, Տաթևի և Շամբի հիդրոէլեկտրակայանները, Երևանի և Հրազդանի ջերմաէլեկտրակայանները) և Հայաստանի ատոմակայանը: Սևանա լճի էկոհամակարգի առողջացման և ոռոգման արդի մեթոդների ներդրման զարգացման միջոցառումների վերաբերյալ (բացառելով լիճ թափվող գետերից ոռոգման համար անմիջական ջրառը) ՍՍՀՄ Կենտկոմի և Մինիստրների խորհրդի 1978 թ. սեպտեմբերի 28-ի «Սևանա լճի բնական ռեսուրսների պահպանման և արդյունավետ օգտագործման մասին» թիվ 812 որոշմամբ գետերից ջրառի փոխարեն նախատեսվել է կառուցել լճից սնվող 12 պոմպակայան՝ ոռոգելի տարածքներին մեխանիկական եղանակով ջուր մատակարարելու համար: Այս բոլորի շնորհիվ մինչև 1990 թ. Սևանա լճի մակարդակը բարձրացվեց 1,5 մետրով, որը զգալի ներդրում էր էկոլոգիական վիճակի բարելավման գործում: Սակայն 90-ական թվականներին, էներգետիկ, տնտեսական ճգնաժամերի և այլ օբյեկտիվ ու սուբյեկտիվ պատճառներով պայմանավորված, նորից սկսվեց Սևանա լճի ջրի պաշարների ակտիվ օգտագործումը: Այսօրվա վիճակով ոչ միայն օգտագործվել են նախորդ տարիներում արդեն կուտակված ջրային պաշարները, այլև շարունակվում է լճի մակարդակի հետագա իջեցումը: Այս գործընթացի հետագա զարգացումը կհանգեցնի լճի էկոլոգիական վիճակի վատթարացման և Սևանա լճի, որպես քաղցրահամ ջրաղբյուրի, անդարձ կորստյան:

Հարկ է նշել, որ կառավարության թիվ 812 որոշմամբ նախատեսված պոմպակայանների կառուցումը ներկայիս պայմաններում տնտեսապես նպատակահարմար չէ: Դրա փոխարեն անհրաժեշտ է նախատեսել լճի ջրհավաք ավազանի բարձր նիշերում փոքր ջրամբարների կառուցման կամ Որոտան-Արփա-Սևան թունելի ելքի մասում թունելի ջրի բազայի վրա, Ծովինար գյուղի մոտ մեկ պոմպակայանի կառուցումը, որը կփոխարինի ներկայումս գործող և նախատեսվող պոմպակայաններին, ու կբացառվի լիճ թափվող գետերից ջրառը:

3.2. Սևանա լճի և դրա մեջ թափվող գետերի աղտոտվածության մեծացումը

Սևանի ավազանի սոցիալ-տնտեսական զարգացման գիտականորեն ոչ հիմնավորված պլանավորումը հանգեցրեց այդ տարածաշրջանի և դրա բնական պաշարների ինտենսիվ յուրացմանը և դրանով պայմանավորված՝ բնակչության արագընթաց աճին և շրջակա միջավայրի ուրբանացմանը, որոնց արդյունքում անհամեմատ մեծացավ Սևանա լճի արդյունաբերական և գյուղատնտեսական աղտոտվածությունը, այդ թվում՝ բնակավայրերի կոմունալ և կենցաղային կեղտաջրերի՝ առանց մաքրման հոսքը դեպի լիճ:

Ձեռնարկված միջոցառումները: Նշված բացասական երևույթների վերացման նպատակով զգալի աշխատանքներ են կատարվել նաև Սևանա լճի ջրերի աղտոտվածության նվազեցման գործում: Կառուցվել և նախկինում գործում էին մի շարք խոշոր բնակավայրերի մաքրման կայաններ, սկսվել էին Սևանի ավազանի կոյուղու կոլեկտորի կառուցման աշխատանքները, որոնցից առաջինների գործունեությունը դադարեցվել է էներգետիկ ճգնաժամի պատճառով, իսկ

երկրորդին՝ տնտեսական ճգնաժամի և մաքրման կայանների նկատմամբ սկզբունքային տարբեր մոտեցումների ձևավորման հետևանքով:

Մշակվել են ծրագրեր ավազանում գյուղատնտեսության վերակառուցման ուղղությամբ, հատկապես դրանում քիմիական պարարտանյութերի և պեստիցիդների քանակների կրճատման, դրանց՝ կենսաբանական և նորագույն այլ տեխնոլոգիաներով փոխարինման ուղղությամբ:

Վերջին 30-40 տարիների ընթացքում Սևանա լճի ափամերձ գոտում (լճի նախկին հատակ հանդիսացող հողագրունտներում) կատարվել են անտառապատման լայն միջոցառումներ՝ հիմնվել է շուրջ 13 հազ. հա անտառ: Այս միջոցառման շնորհիվ ոչ միայն ամրակայվել են ափամերձ շարժուն գրունտները, այլև նվազեցվել է ավազանի լանդշաֆտների էրոզիոն տարբեր նյութերի ազատ մուտքը Սևանա լիճ, այսինքն՝ կանխվել է լճի աղտոտումն այդ նյութերով: Սակայն վերջին տարիների ծանր տնտեսական պայմաններն ու էներգետիկ ճգնաժամը զգալի վնաս են հասցրել անտառի ափամերձ և ամբողջ ավազանի անտառային էկոհամակարգին, իրականացվել են ապօրինի ծառահատումներ, որի հետևանքով ակտիվացել են էրոզիոն գործընթացները և ավելացել են բացասական տարրերի և հանքային էլեմենտների մուտքը լիճ:

3.3. Կենսապաշարների օգտագործումը

Սևանա լճի ջրհավաք ավազանն ունի ինքնատիպ և հարուստ կենսաբազմազանություն: Կարգաբանական առումով կենդանական աշխարհը հետևյալն է. կաթնասուններ՝ 34 տեսակ, թռչուններ՝ 267, երկկենցաղներ՝ 3, սողուններ՝ 17, ձկներ՝ 9:

Ջրային կամ ջրաճահճային կենդանիների համար որպես ապրելավայր ծառայում են Սևանա լճի ջրերը, առափնյա ճահճուտներն ու լիճ թափվող գետերի գետաբերանները: Վերջին 4 տասնամյակի ընթացքում Սևանա լճի մակարդակի 19 մ իջեցումը, ինչպես նաև ավելի քան 10 հազ.հա ճահճուտների արհեստական չորացումը խիստ բացասաբար են անդրադարձել ավազանի կենդանական աշխարհի վրա, որը հատկապես ցայտուն կերպով արտահայտված է թռչունների մոտ: Սևանի ավազանում հանդիպում էին 267 տեսակի թռչուններ, որոնցից 48-ը բնադրող էին: Այսօր դրանցից շատերը՝ մոխրագույն սագր, տուրպան, կարմրակտուց և կարմրագլուխ բադերը, սպիտակագլուխ բադը (սավկան), չեն բնադրում լճի տարածքում: 1996 թ. տվյալներով պարկի տարածքում հանդիպող բնադրող թռչուններն են սև փարփարը, կոնչան բադը և հայկական որորը: Վերջինս գրանցված է Կարմիր գրքում՝ որպես սահմանափակ արեալ և առավել խոցելի բնադրավայր ունեցող տարատեսակ:

Սողուններից հանդիպում են մի շարք մողեսներ, որոնցից անհրաժեշտ է նշել սպիտակափոր մողեսը, նաիրյան մողեսը, ռոստոմբեկովի մողեսը, հայկական մողեսը, իսկ օձերից՝ սովորականը, ջրային լորտուները, պղնձօձը, լեռնատափաստանային իժը:

Երկկենցաղներից առկա են կանաչ դողոշը, լճագորտը և փոքրասիական գորտը: Ձկներից գրանցված են Սևանի իշխանը իր 4 ռասաներով, սիգր, Սևանի բեղլուն, կողակը և լճածածանը:

30-ական թվականներից սկսած՝ Սևանա լճում մարդու կողմից (կանխամտածված) վերաբնակեցվել են մի շարք ջրային կենդանիներ, այդ թվում՝ սիգ

ձկնատեսակը (կանխամտածված), լճածածանը և խեցգետինը (ոչ կանխամտածված) և այլն:

Սևանի ավազանի տարածքում հայտնաբերված են 1600 բարձրակարգ բուսատեսակներ, որոնցից 94-ը՝ ծառեր և թփեր:

Սևանա լճի առափնյա գոտին հիմնականում գտնվում է լճի մակարդակից 0-20մ բարձրության վրա և ներկայացնում է լճի մակարդակի իջեցման արդյունքում ազատված գրունտներ՝ շուրջ 25 հազ. հա, որի զգալի մասը ծածկված է արհեստական անտառներով:

Սևանի ջրհավաք ավազանի տափաստանային գոտին՝ 1906-2400մ ծովի մակերևույթից բարձր, հիմնականում ներկայացված է չոր և տիպիկ տափաստաններին բնորոշ խոտաբույսերով՝ շյուղախոտ, փետրախոտ և այլն: Այստեղ աճում են նաև գլիու, մասրենու, արոսենու, կծուխորի, այծատերևուկի և այլ թփուտներ: Բավական շատ են գազերը, ոգնաթփերը, որոնց թվում կան մի շարք հազվագյուտ և անհետացող տեսակներ:

Մարդու կողմից առավել յուրացված է տափաստանային գոտին, որի զգալի մասը վերածվել է վարելահողերի, իսկ մնացածը ակտիվ օգտագործվում է որպես խոտհարքեր և արոտավայրեր, առանց պահպանելու բուսական և կենդանական աշխարհի պահպանության ագրոկենսաբանական անհրաժեշտ նորմերը: Այս գոտում է գտնվում խախտված հողերի զգալի մասը:

Սևանա լճի ջրհավաք ավազանի մերձալպյան և ալպյան գոտին (2400 մ-ից բարձր) ներկայացնում է բարձրլեռնային սարահարթ, որի բուսածածկը կազմված է ալպյան մարգագետնային բուսատեսակներից և հիմնականում օգտագործվում է որպես ամառային արոտավայր:

Ազգային պարկի տարածքում հանդիպում են մի շարք էնդեմիկ և հազվագյուտ բուսատեսակներ, ինչպիսիք են ոգնաթուփ գաբրիելյանի, գազ գյուկչայի, լոջուն սևանի, արոսենի լուրիստական, արոսենի հայաստանյան, կուժկոտրուկ վոլգյան և այլն:

Սևանի ջրհավաք ավազանում (Գեղարքունիքի մարզի սահմաններում) անտառները կազմում են շուրջ 17 հազ. հա, որից 12 հազ. հա-ն արհեստական անտառտնկարկներ են և իրենցից ներկայացնում են սոճու, բարդենու, փշատենու, չիչխանի և մի շարք այլ ծառերի ու թփերի համակեցություններ: Առավել խոցելի են բնական անտառկոյակները, որոնք ապօրինի ծառահատումների հետևանքով խիստ վնասվել են:

Սևանի ջրհավաք ավազանում, ինչպես հանրապետության ամբողջ տարածքում, կենսապաշարների օգտագործումը գրեթե անկառավարելի է, սահմանված չեն դրանց օգտագործման ժամկետների ու չափաքանակների վերաբերյալ նորմեր, ստանդարտներ, այդ թվում՝ բնական կերհանդակների և խոտհարքների մեկիորացիայի ուղղությամբ: Բնական կենսապաշարների չկանոնակարգված օգտագործման հետևանքով տեղի են ունեցել տարածաշրջանի կենսաբազմազանության զգալի աղքատացում, առանձին տեսակների կորուստ, էկոհամակարգի տեսակային կազմի փոփոխություններ, որոնք հանգեցրել են դրա դեգրադացիայի և արժեզրկման: Սևանի ափամերձ գոտու ջրաճահճային տարածքների չորացման, ինչպես նաև նախկին ժայռոտ ափերի վերացման պատճառով ստեղծվեցին խիստ անբարենպաստ պայմաններ տարածաշրջանի թռչնաշխարհի համար՝ 160 տեսակ չվող թռչուններից մնացել է 50-ը: Էնդեմ

հանդիսացող Սևանի ծովորորի համար բնական միջավայրը դարձել է էկոլոգիապես անկայուն: Այս իրավիճակից հատկապես տուժել է Սևանի ձկնաշխարհը:

Զգալիորեն փոփոխվել է նաև լճի կենսաբազմազանությունը, կտրուկ նվազել են մակրոֆիտները՝ 900-ից հասնելով 26-ի տ/տարի, դրա փոխարեն աճել է ֆիտոպլանկտոնը՝ 0,3 գ/մ³-ից հասնելով 2,4 գ/մ³-ի, փոփոխությունների է ենթարկվել զոոպլանկտոնը՝ 0,45գ/մ³-0,70գ/մ³, զոոբենթոսը՝ 3.38-11գ/մ³, ձկնային պաշարների վերարտադրությունը՝ 1000-2400 տ/տարի:

Սևանա լճի վիճակի էկոլոգիապես անբարենպաստ և անկայուն իրավիճակը խիստ բացասական է անդրադարձել նրա աբորիգեն ձկնաշխարհի վրա: Անհետացել են Սևանի իշխանի երկու ենթատեսակները (ռասաները)՝ ձմեռային բախտակը և բոջակը, անհետացման եզրին է հայտնվել ամառային բախտակը, Գեղարքունի ենթատեսակը, կողակը և բեղլուն հայտնվել են էկոլոգիական կրիտիկական վիճակում: Դրա հետ մեկտեղ Սևանա լիճ են ներթափանցել նոր օտարածին տեսակներ՝ սիգր, արծաթափայլ ծածանը (կարաս), նեղմատնյա խեցգետինը և այլն, որոնք էականորեն ազդել են լճի կենսաբազմազանության տեսակային և որակական ցուցանիշերի վրա:

Ձեռնարկված միջոցառումները: Վերը նշված բացասական երևույթներին հակազդելու համար, սկսած 70-ական թվականներից, ՀՀ կառավարության կողմից իրականացվել են մի շարք միջոցառումներ.

- Սևանի իշխանի պաշարների համալրում արհեստական վերարտադրության ճանապարհով, որը շարունակվում է մինչ օրս, և այդ նպատակով պետբյուջեից տարեկան հատկացվում է շուրջ 10 մլն դրամ.

- պարբերաբար իրականացվել են նաև կողակի և սիգի պաշարների համալրում արհեստական վերարտադրության միջոցով:

Ափամերձ գոտում հիմնադրվել է շուրջ 13 հազ. հա անտառ: 2000 թ. Սևանի ավազանի 52 հա տարածքի վրա հիմնադրվել են նոր անտառկուլտուրաներ, իսկ 97 հա-ի վրա կատարվել է անտառկուլտուրաների լրացման աշխատանքներ, 150 հա-ի վրա իրականացվել են անտառի սանիտարական և խնամքի հատումներ՝ 580 մ³ ծավալով:

2000 թ. Սևանա լճում իրականացվել է 10.5 մլն դրամի արժեքավոր ձկնատեսակների արհեստական վերարտադրություն:

2001 թ. Սևանա լճում թույլատրվել է իրականացնել 600 տ սիգ ձկնատեսակի և 200 տ խեցգետնի արդյունագործական որս:

Անհրաժեշտ է նշել, որ «Սևան» ազգային պարկում և Սևանա լճի ջրհավաք ավազանում կենսաբազմազանության պահպանման, վերականգնման և կենսապաշարների կայուն օգտագործման ու վերարտադրության ոլորտի աշխատանքները խիստ անբավարար են, որը բացատրվում է հանրապետության պետբյուջեի սուղ ֆինանսական միջոցներով, ինչպես նաև այդ ոլորտի կառավարումն իրականացնող իրավասու մարմինների թույլ նյութատեխնիկական և կադրային ներուժով:

ՄԵՎԱՆԻ ԶՐՀԱՎԱՔ ԱՎԱԶԱՆԻ ՆՈՐՄԱՏԻՎ ՀԵՆՔԸ

Մինչև 1990-ական թվականները ՀՀ կառավարության կողմից ընդունվել են մի շարք նորմատիվ փաստաթղթեր՝ ուղղված Սևանա լճից ջրառի կարգավորման, ինչպես նաև Սևանա լճի ջրավազանում բնապահպանական և բնօգտագործման

գործառնությունների կարգավորմանը՝ ԽՍՀՄ Մինիստրների խորհրդի որոշումը Արփա-Սևան ջրատարի կառուցման մասին և այլ որոշումներ, ՀՍՍՀ Մինիստրների սովետի և ՀԿԿ Կենտկոմի որոշումները Որոտան-Արփա ջրատարի կառուցման մասին և այլն:

1990 թ. ի վեր ՀՀ-ում ընդունվել են բազմաթիվ բնապահպանական նորմատիվ ակտեր, որոնցով սահմանված համապատասխան նորմերով ու կանոններով կանոնակարգվել են նաև Սևանի ջրհավաք ավազանի էկոհամակարգի պահպանության խնդիրները:

Սևանի ջրհավաք ավազանի էկոհամակարգի պահպանությունն ու օգտագործումը կանոնակարգվել են բնության պահպանության մասին ՀՀ օրենսդրության հիմունքներով, ՀՀ ջրային օրենսգրքով, ՀՀ հողային օրենսգրքով, ՀՀ անտառային օրենսգրքով, «Բնության հատուկ պահպանվող տարածքների մասին», «Մթնոլորտային օդի պահպանության մասին», «Շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության փորձաքննության մասին», «Բուսական աշխարհի մասին», «Կենդանական աշխարհի մասին», «Բնապահպանական և բնօգտագործման վճարների մասին» և «Բնապահպանական վճարների դրույքաչափերի մասին» ՀՀ օրենքներով, «Բնօգտագործման վճարի դրույքաչափերի մասին» ՀՀ կառավարության 1998 թ. թիվ 864 որոշմամբ և այլ օրենսդրական նորմերով:

Մինչև «Սևանա լճի մասին» ՀՀ օրենքի ընդունումը Սևանա լճի ջրհավաք ավազանի էկոհամակարգի պահպանության հիմնախնդիրները հիմնականում կանոնակարգվել է «Բնության հատուկ պահպանվող տարածքների մասին» ՀՀ օրենքով: Այս օրենքի առանձին հոդվածներով (3-րդ, 5-րդ, 6-րդ, 8-15-րդ) կարգավորվում են Սևանի ջրհավաք ավազանի էկոլոգիական կենտրոնական գոտու՝ «Սևան» ազգային պարկի և անմիջական ազդեցության գոտու՝ «Ջերմուկ» և «Ջերմուկ հիդրոլոգիական» պետական արգելավայրերի տարածքների բնապահպանական և բնօգտագործման ոլորտի հարաբերությունները:

Այս օրենքի պահանջների շրջանակներում ՀՀ կառավարության 26.01.1996 թ. թիվ 23 որոշմամբ հաստատվել է «Սևան» ազգային պարկի կանոնադրությունը և «Սևանա լճում արդյունաբերական ձկնորսության մասին» կարգը:

Սևանա լճի ջրհավաք ավազանի մնացած էկոհամակարգերի տարածքների վրա այդ ոլորտները կանոնակարգվել են ՀՀ օրենսդրական տարբեր նորմերով:

Սևանա լճի էկոլոգիական հավասարակշռության վերականգնման, Սևանա լճի էկոհամակարգի պահպանության և կայուն օգտագործման գործառնությունների նորմավորման նպատակով 2001 թ. Ազգային ժողովի կողմից ընդունվել է «Սևանա լճի մասին» ՀՀ օրենքը:

ԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳԸ

Հաշվի առնելով Սևանա լճի բնապահպանական կարևոր նշանակությունը՝ լճի և դրա առափնյա գոտու բնապահպանական, սոցիալական, տնտեսական գործառնությունների համալիր ու միասնական պլանավորման և իրականացման նպատակով դեռևս 1978 թ. ՀՀ կառավարության թիվ 125 որոշմամբ ստեղծվեց «Սևան» ազգային պարկը, որը այդ տարածաշրջանի համար վերոնշյալ գործառնություններն իրականացնող անմիջական պատասխանատու մարմինն էր: Սակայն այն ժամանակ տիրող կենտրոնացված պլանավորման համակարգը թույլ չէր տալիս պարկին լիարժեք իրականացնել իր վրա դրված ֆունկցիաները, նույնիսկ

նրա տնօրինությանը չէին հանձնված օրենսդրությամբ իրեն սահմանված տարածքները: Մնացած տարածքները կառավարվում էին վարչական շրջանների գործադիր մարմինների կողմից՝ կենտրոնացված պլանային համակարգի շրջանակներում:

Ներկայումս Սևանա լճի ջրհավաք ավազանի էկոհամակարգում բնապահպանական և բնօգտագործման առանձին ոլորտների կառավարումն իրականացվում է ՀՀ պետական կառավարման, տարածքային կառավարման և տեղական ինքնակառավարման մարմինների կողմից, որոնց միջև դեռևս չկա իրավասությունների և պարտականությունների հստակ տարանջատում:

Սևանա լճի կենտրոնական գոտու կառավարումը, որպես բնության հատուկ պահպանվող տարածքի, իրականացնում է Շրջակա միջավայրի նախարարությունը՝ «Սևան» ազգային պարկի միջոցով:

Պարկի տնօրինությունն իրականացնում է Սևանա լճի և դրա առափնյա գոտու (Սևանա լճի հատակից ազատված շուրջ 25.000 հա ցամաքային տարածքները) պահպանությունը, հանգստի կազմակերպման պայմանների ստեղծումը, անտառտնտեսավարման կազմակերպումը և Սևանա լճում արդյունագործական ձկնորսության կազմակերպումը:

Համաձայն կանոնադրության՝ պարկը ամբողջ տարածքի վրա իրականացնում է նաև էկոհամակարգի գիտական ուսումնասիրություն ու բնական պաշարների արդյունավետ օգտագործման մեթոդների մշակում:

Պարկի տարածքի նկատմամբ, համաձայն ՀՀ օրենսդրության, տրված հողօգտագործման, բնապահպանական հսկողության, քաղաքաշինական հարցերի համաձայնեցման և այլ գործառնություններն իրականացվում են տարածքային պետական կառավարման և տեղական ինքնակառավարման մարմինների կողմից:

Սևանա լճի ջրհավաք ավազանի անմիջական ազդեցության գոտում բնօգտագործման կառավարումն իրականացվում է պետական կառավարման տարբեր գերատեսչական մարմինների, մարզպետարանների և համայնքների կողմից:

Այդ գոտու տարածքներում մարզպետների հետ համաձայնեցնելով՝

- գյուղատնտեսական բնօգտագործումը պլանավորվում է ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարության կողմից.

- լեռնահանքաարդյունահանումը, հանքանյութերի մշակումը և արդյունաբերական արտադրական տարբեր ճյուղերի տարածքային պլանավորումն իրականացվում է ՀՀ արդյունաբերության և առևտրի նախարարության կողմից.

- տրանսպորտի և կապի ցանցի զարգացումը և այդ նպատակներով բնօգտագործումը պլանավորվում է ՀՀ տրանսպորտի և կապի նախարարության կողմից.

- քաղաքաշինական պլանավորումը և տարածքների կառուցապատումը կատարվում է ՀՀ քաղաքաշինության նախարարության կողմից՝ մարզպետների հետ համաձայնեցված.

- էներգետիկ ցանցի զարգացումը և այդ նպատակներով բնօգտագործումը պլանավորվում է ՀՀ էներգետիկայի նախարարության կողմից:

Վերը նշված գերատեսչությունների և մարզպետարանների կողմից իրականացվում է նաև իրենց ոլորտների նկատմամբ գերատեսչական հսկողություն:

Համայնքների վարչական սահմաններում տարածքների բնօգտագործումը, այդ թվում՝ բնապահպանությունը, իրականացվում է համայնքապետի կողմից:

Կառավարման համակարգի վերլուծությունից բխում է, որ տարածաշրջանում գոյություն չունի միասնական կառավարող մարմին, որի հետևանքով շարունակվում է Սևանա լճի և դրա ջրհավաք ավազանի էկոլոգիական վիճակի վատթարացումը:

(բաժինը փոփ. 04.03.20 ՀՕ-116-Ն)

4. ԾՐԱԳՐԻ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ԵՎ ՄԻՋՈՑԱՌՈՒՄՆԵՐԸ

Սևանա լճի և դրա ջրհավաք ավազանի կառավարման համակարգի գործառույթների, ինչպես նաև նորմատիվ հենքի, գործառույթների կատարելագործման վերաբերյալ առաջարկները միջոցառումների տեսքով ներառված են Սևանա լճի էկոհամակարգի վերականգնման, պահպանման, վերարտադրման միջոցառումների 2002 թ. տարեկան (հավելված 1) և համալիր՝ 2003 թ.-ից մինչև 2030 թ. ծրագրերում (հավելված 2):

Համալիր ծրագրի աշխատանքների իրականացումը հիմնված է «Սևանա լճի մասին» ՀՀ օրենքի 11-րդ հոդվածով սահմանված սկզբունքների վրա, և դա միջոցառումների փոխկապակցված ամբողջական համակարգ է, որը նպատակաուղղված է հետևյալ հիմնախնդիրների իրականացմանը.

- Սևանա լճի ջրի մակարդակի բարձրացում.
- ջրի մաքրության ապահովում.
- ջրօգտագործման արդյունավետ համակարգի ստեղծում.
- Սևանա լճի և դրա ջրհավաք ավազանի էկոհամակարգերի կենսաբազմազանության պահպանություն, կենսապաշարների կայուն օգտագործում.
- ռեկրեացիոն (հանգիստ և տուրիզմ) տնտեսաճյուղի արդյունավետ զարգացում.
- կառավարման համակարգի բարելավում, այդ թվում՝ նորմատիվ հենքի կատարելագործում:

Սևանա լճի ջրի ՄԱԿԱՐԴԱԿԻ ԲԱՐՁՐԱՑՈՒՄԸ

Լճի ջրի մակարդակի բարձրացման հիմնական միջոցառումներն են՝

ա) Որոտան-Արփա հիդրոհանգույցի շահագործումը, որի շնորհիվ Սևանա լիճ տարեկան լրացուցիչ կտեղափոխվի մինչև 165 մլն մ³ ջուր.

բ) Արփա-Սևան ջրատարի կայուն աշխատանքի ապահովում, որի շնորհիվ Սևանա լիճ կտեղափոխվի շուրջ 300մլն մ³ ջուր.

գ) Եղվարդի ջրամբարի շահագործումը, որի շնորհիվ Սևանա լճից կտնտեսվի մինչև 100մլն մ³ ջուր.

դ) Մարմարիկի ջրամբարի նախագծանախահաշվարկային փաստաթղթերի պատրաստումը.

ե) Սևանա լճից ջրառի արդյունավետ մեխանիզմների ներդրումը և ջրառի չափաքանակների աստիճանական նվազեցումը:

ՋՐԻ ՄԱՔՐՈՒԹՅԱՆ ԱՊԱՀՈՎՈՒՄԸ

Սևանա լճի, որպես խմելու ջրի օգտագործման աղբյուրի, պահպանության գերակայական խնդրի իրականացման հիմնական միջոցառումները նպատակաուղղված են ջրի մաքրության ապահովմանը՝

- Սևան, Կամո, Վարդենիս, Մարտունի, Ջերմուկ քաղաքներում և գյուղական խոշոր բնակավայրերում կոյուղու ցանցի ստեղծում.
- Սևանա լճի ջրհավաք ավազանում ջրամատակարարման և կոյուղացման համակարգի ստեղծում.
- Սևանա լճի ջրհավաք ավազանում գոյություն ունեցող մաքրման կայանների վերականգնում և լուկալ մաքրման կայանների ստեղծում.
- գյուղատնտեսության, անտառտնտեսավարման և տնտեսավարման այլ ճյուղերում նոր տեխնոլոգիաների, այդ թվում՝ ջրօգտագործման, ներդրման միջոցով Սևանա լիճ թափվող ջրային հոսքերի աղտոտվածության նվազեցում.
- բնապահպանական միջոցառումներում և տնտեսության տարբեր ճյուղերում կենսաբանական նոր տեխնոլոգիաների ներդրում՝ մակերևութային հոսքաջրերի և ստորգետնյա ջրերի աղտոտման նվազեցման նպատակով:

ՋՐՕԳՏԱԳՈՐԾՄԱՆ ԱՐԴՅՈՒՆԱՎԵՏ ՀԱՄԱԿԱՐԳԻ ՍՏԵՂԾՈՒՄԸ

- Ջրի մակարդակի բարձրացման և մաքրության ապահովմանը նպատակաուղղված միջոցառումների համակարգում ներառված է նաև ջրօգտագործման արդյունավետ համակարգի ստեղծումը՝
- բնակավայրերի ջրամատակարարման ցանցի բարելավում.
 - ոռոգման համակարգի վերազինում.
 - Գետիկի և Ֆիալետովոյի ջրամբարների կառուցում և դրանց ջրերի ուղղորդում Սևանա լիճ.
 - գետերի վերնագավառներում ջրամբարների կառուցում, ինչպես նաև Որոտան-Արփա գլխամասային ջրընդունիչ կառույցից ջրառի իրականացում՝ նպատակ ունենալով ապահովել գետերում ջրի անհրաժեշտ հոսքի առկայությունը և ոռոգման համակարգի ինքնահոս ջրամատակարարումը:

ՍԵԱՆԱ ԼՃԻ և ԴՐԱ ՋՐՀԱՎԱՔ ԱՎԱԶԱՆԻ ԷԿՈԼՈԳԱՄԱԿԱՐԳԵՐԻ ԿԵՆՍԱԲԱԶՄԱԶԱՆՈՒԹՅԱՆ ՊԱՀՊԱՆՈՒՄԸ, ԿԵՆՍԱՊԱՇԱՐՆԵՐԻ ԿԱՅՈՒՆ ՕԳՏԱԳՈՐԾՈՒՄԸ

- Այս հիմնախնդրի լուծման միջոցառումները նպատակաուղղված են՝
- անտառային էկոհամակարգերի վերականգնմանը, վերակառուցմանն ու քնդլայնմանը.
 - լճի ջրակենսաբանական պայմանների բարելավմանը, ջրի ձկնապաշարների վերականգնմանն ու վերարտադրմանը, այդ թվում՝ աբորիգեն հազվագյուտ և անհետացող տեսակների.
 - կենսապաշարների հաշվառմանը, կադաստրավորմանն ու մոնիթորինգին.
 - բուսական պաշարների օգտագործման կայուն մեխանիզմների ներդրմանը:

ՌԵԿՐԵԱՅԻՈՆ (ՀԱՆԳԻՍՏ և ՏՈՒՐԻԶՄ) ՏՆՏԵՍԱՃՅՈՒՂԻ ԱՐԴՅՈՒՆԱՎԵՏ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄԸ

Սևանա լիճը և դրա ջրհավաք ավազանը համարվում են Հայաստանի բնակչության հանգստի կարևորագույն բազաներից մեկը: Այն ունի նաև միջազգային տուրիզմի զարգացման մեծ հեռանկարներ: Խորհրդային տարիներին մշակվել էր

ռեկրեացիայի զարգացման համալիր ծրագիր, և սկսել էին ռեկրեացիոն կառուցապատման լայն աշխատանքներ: Սակայն 90-ական թվականներից հետո տնտեսական վերափոխումների արդյունքում սոցիալ-տնտեսական ծանր իրավիճակի և կառավարման անկատար համակարգի հետևանքով գրեթե ամբողջապես կազմալուծվեց այդ ծրագրի իրականացումը, դրա փոխարեն սկսվեց Սևանա լճի առափնյա գոտու տարերային ու չհամակարգված ռեկրեացիոն յուրացումը, որտեղ չեն պահպանվում լճի և դրա առափնյա գոտու էկոհամակարգերի աղտոտվածությունը բացառող նորմերը, որը խիստ բացասական է անդրադառնում դրա բնականոն զարգացմանը:

Ռեկրեացիայի կայուն զարգացման և Սևանա լճի վրա դրա բացասական ազդեցությունները մեղմելու միջոցառումները նպատակաուղղված են՝

- տարածքի ռեկրեացիոն համալիր ծրագրավորմանը և ռեկրեացիոն բաղադրաչինական հատակագծման ապահովմանը.
- էկոհամակարգերի ռեկրեացիոն ազդեցությունների թույլատրելի նորմերի և տարողունակությունների սահմանմանը.
- ռեկրեացիոն ենթակառուցվածքի, այդ թվում՝ բնապահպանական ուղղվածության զարգացմանը:

ԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳԻ ԲԱՐԵԼԱՎՈՒՄԸ, ԱՅՆ ԹՎՈՒՄ՝ ՆՈՐՄԱՏԻՎ ՀԵՆՔԻ ԿԱՏԱՐԵԼԱԳՈՐԾՈՒՄԸ

Տարեկան և համալիր ծրագրերի իրականացման կարևոր բաղադրիչներից են Սևանա լճի և դրա ջրհավաք ավազանի էկոհամակարգերի պահպանման, դրանց վրա տնտեսավարման ցանկացած ճյուղի կայուն կառավարման համակարգի ստեղծումը: Այդ նպատակի իրականացման համար նախատեսվող միջոցառումները նպատակաուղղված են Սևանա լճի և դրա ջրհավաք ավազանի էկոհամակարգերի կառավարման միասնական համակարգի ստեղծմանը, ինչպես նաև պետական, տարածքային և տեղական ինքնակառավարման մարմինների իրավասությունների ու պարտականությունների հստակեցմանն ու ներդաշնակմանը վերոնշյալ գործառնություններում:

Վերոնշյալ հիմնախնդիրների կարևորագույն երաշխիքը այլ ոլորտների գործառնությունների ծրագրավորման և իրականացմանն անհրաժեշտ նորմատիվային և նորմատիվային ստանդարտների հենքի առկայությունն է: Հաշվի առնելով այդ՝ տարեկան ծրագրում ներառված է նորմատիվային հենքի բարելավմանն անհրաժեշտ միջոցառումների ցանկը:

5. ՄՊԱՍՎՈՂ ԱՐԴՅՈՒՆՔՆԵՐԸ

5.1. Սևանա լճի ջրի մակարդակի բարձրացման ոլորտում՝

- Որոտան-Արփա հիդրոհանգույցի շահագործման շնորհիվ Սևանա լիճ տարեկան լրացուցիչ կտեղափոխվի մինչև 165 մլն մ³ ջուր, որը լճի ջրային հաշվեկշռի մյուս փոփոխականների կայունության պահպանման դեպքում տարեկան կապահովի լճի մակարդակի 12.7 սմ-ով բարձրացում:

- Արփա - Սևան ջրատարի կայուն աշխատանքի ապահովման շնորհիվ Սևանա լիճ կտեղափոխվի մինչև 300 մլն մ³ ջուր, այսինքն՝ իրական նախադրյալ կստեղծվի տարեկան լճի մակարդակը 23 սմ-ով բարձրացնելու համար:

Այսպիսով, վերոնշյալ գործողությունների արդյունքում, ընդունելով լճի ջրի հաշվեկշռի և էկոլոգիական այլ փոփոխականների հարաբերական կայունության նախապայմանը, Սևանա լճում կամբարվի շուրջ 465 մլն մ³ ջուր, որը հավասարագոր է լճի մակարդակի տարեկան 35,8 սմ-ով բարձրացմանը: Հիմք ընդունելով Սևանա լճի տարեկան ջրառը՝ մոտ 170մլն մ³, այն է՝ 14,2 սմ խորությամբ ջրային շերտ, ապա ստացվում է, որ վերոնշյալ միջոցառումները կապահովեն Սևանա լճի մակարդակի տարեկան բարձրացում՝ մոտ 21,6 սմ: Համաձայն այս հաշվարկների ստացվում է, որը համալիր ծրագրով նախատեսված 30 տարվա ընթացքում Սևանի ջրի ծավալը կավելանա շուրջ 8,8 մլրդ մ³, որը հավասարագոր է լճի մակարդակի 6.5 մ բարձրացմանը: Էկոլոգիական հավասարակշռության տեսանկյունից լճի մակարդակի անհրաժեշտ 6 մ-ով բարձրացումից հետո Սևանա լճում կառաջանա ջրի հավելյալ պաշար, որը էներգետիկ ու տնտեսական այլ ճյուղերի համար շատ կարևոր և ռազմավարական նշանակություն ունեցող բնական պաշար կհամարվի, և ազատորեն կարելի է օգտագործել այդ նպատակներով, այդ թվում՝ տարածաշրջանային պահանջների բավարարման համար:

Եղվարդի ջրամբարի շահագործման շնորհիվ Սևանա լճից կտնտեսվի 100 մլն մ³ ջուր, որը կօգտագործվի գյուղատնտեսական կուլտուրաների ոռոգման նպատակով: Միաժամանակ կօգտագործվի Մարմարիկի ջրամբարի ներուժը Սևանա լճի ջրային պաշարների կայուն կառավարման տարաբնույթ խնդիրների լուծման նպատակով:

5.2. Լճի մաքրության ապահովման ոլորտում

Տարեկան և համալիր միջոցառումների իրականացման շնորհիվ աստիճանաբար կնվազի Սևանա լճի արտածին աղտոտվածությունը և կստեղծվեն բարենպաստ պայմաններ լճի ինքնամաքման և ջրի ջրաֆիզիկական, ջրաքիմիական, ջրակենսաբանական նախկին ցուցանիշերի վերականգնման համար: Ծրագրի իրականացման արդյունքում Սևանա լիճը կդառնա խմելու համար պիտանի ջրաղբյուր, և կապահովվի նրա օլիգոտրոֆ վիճակի երկարաժամկետ պահպանումը:

5.3. Զրոգտագործման արդյունավետ համակարգի ստեղծումը

Սևանա լճի ջրհավաք ավազանում բնակավայրերի ջրամատակարարման ցանցի կատարելագործման, այդ թվում՝ ոռոգման ցանցի վերազինման, ինչպես նաև Սևանա լճից ջրառի և ջրալցմանն ուղղված միջոցառումների իրականացման արդյունքում կապահովվի ջրօգտագործման կառավարման միասնական և վերահսկելի համակարգ, որը իրավասու կլինի ինչպես Սևանա լիճ մուտք գործող ջրերի նորմավորված քանակական և որակական ցուցանիշերի ապահովման, այնպես էլ լճից ջրբացթողումների կարգավորման համար:

5.4. Կենսաբազմազանությունը

Համալիր ծրագրի միջոցառումների իրականացման արդյունքում կհաստատվեն ավագանի կենսաբազմազանության պահպանման և կայուն օգտագործման արդյունավետ մեխանիզմներ, որոնք կապահովեն էկոհամակարգի ու դրա բաղադրիչների բնականոն զարգացումը:

5.5. Ռեկրեացիոն ինդուստրիան

Տարեկան և համալիր ծրագրերի իրականացման արդյունքում ակնկալվում է Սևանա լճում և դրա ջրհավաք ավազանում ստեղծել բարձր ռեկրեացիոն ինդուստրիայի զարգացած միասնական համակարգ, որը կդառնա այս տարածաշրջանի բարձր եկամտաբեր, աշխատատար և էկոլոգիապես համեմատաբար անվնաս հեռանկարային տնտեսաճյուղ: Այն կզարգանա ռեկրեացիոն ինդուստրիայի համալիր ծրագրի և ռեկրեացիոն տարածագործառնական հատակագծման և դրա հիման վրա համալիր կառույցների ստեղծման ճանապարհով:

6. ԶՐԱՅԻՆ ՌԵՍՈՒՐՍՆԵՐԻ ԵՎ ԿԵՆՍԱՊԱՇԱՐՆԵՐԻ ՕԳՏԱԳՈՐԾՄԱՆ ՉԱՓԱՔԱՆԱԿՆԵՐԻ ՍԱՀՄԱՆՈՒՄԸ

6.1. Սևանա լճից ջրի բացթողումների տարեկան առավելագույն քանակ սահմանել մինչև 170 մլն մ³՝ բացառելով սույն չափաքանակից ավելի ջրառի իրականացումը Սևանա լճի բացասական հաշվեկշռի պարագայում:

Օրենքով սահմանված կարգով Կառավարության որոշմամբ Հայաստանի Հանրապետության ամբողջ տարածքում կամ դրա մի մասում սակավաջրություն կամ երաշտ հայտարարելու դեպքում Կառավարությունը «Սևանա լճի մասին» օրենքով սահմանված կարգով կարող է Ազգային ժողով ներկայացնել չափաքանակի փոփոխության մասին ժամանակավոր ծրագիր, որը հաստատվում է համապատասխան օրենքի ընդունմամբ:

(6.1-ին կետը խմբ. 06.12.19 ՀՕ-270-Ն)

6.2. Սևանա լճի ջրհավաք ավազանի կենսապաշարների, այդ թվում՝ ձկան պաշարների չափաքանակները սահմանվում են՝ ելնելով դրանց հաշվառման, ուսումնասիրման արդյունքներից և գիտահետազոտական կազմակերպությունների կողմից տրված հիմնավորումներից ու առաջարկություններից՝ քվոտավորման սկզբունքով:

6.3. (կետը 10.06.08 ՀՕ-115-Ն-ի 2-րդ հոդվածի և 21.08.08. ՀՕ-136-Ն-ի 1-ին հոդվածի 1-ին կետի փոփոխությունների մասով գործում է մինչև 01.12.2008-ը՝ նույն օրենքների 3-րդ և 2-րդ հոդվածների համաձայն)

6.4. (կետը 22.06.12 ՀՕ-171-Ն-ի 2-րդ հոդվածի փոփոխության մասով գործում է մինչև 01.01.2012-ը՝ նույն օրենքի 3-րդ հոդվածի համաձայն)

6.5) (կետը 21.06.14 ՀՕ-81-Ն-ի 2-րդ հոդվածի փոփոխության մասով գործում է մինչև 01.01.2015-ը՝ նույն օրենքի 3-րդ հոդվածի համաձայն)

6.6. 2017 թվականին Սևանա լճից ջրի բաց թողնման տարեկան առավելագույն չափաքանակ սահմանել մինչև 270 մլն մ³: 2017 թվականի ընթացքում Սևանա լճից բաց թողնվող ջրի 170 մլն մ³-ը գերազանցող չափաքանակի հաշվին արտադրվող էլեկտրական էներգիայի վաճառքից «Միջազգային էներգետիկ կորպորացիա» և «Հայաստանի էլեկտրական ցանցեր» փակ բաժնետիրական ընկերությունների

հասույթի և կատարած ծախսերի տարբերությունից առաջացող շահույթը (այսուհետ՝ Լրացուցիչ շահույթ) ենթակա է վճարման այդ գումարների հավաքման և դրանց հաշվին Ժամանակավոր ծրագրի 3-րդ մասով սահմանված ուղղություններով նպատակային ներդրումների իրականացման համար Հայաստանի Հանրապետության կառավարության կողմից «Հայաստանի Հանրապետության բյուջետային համակարգի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 1.2-րդ հոդվածի 1-ին մասի 16-րդ կետի «ա» ենթակետին համապատասխան բացված արտաբյուջետային հաշվին (այսուհետ՝ Արտաբյուջետային հաշիվ): Լրացուցիչ շահույթի հաշվարկման ու վճարման կարգը, ինչպես նաև հաշվին կատարվելիք բյուջետային ելքերի նախահաշիվը (նախահաշիվները) սահմանում է Հայաստանի Հանրապետության կառավարությունը: Արտաբյուջետային հաշվի միջոցների շրջանառությունը և պետական բյուջեի կատարման հաշվետվություններում արտացոլումն իրականացվում են օրենսդրությամբ սահմանված կարգով: Տարեկան արդյունքներով Արտաբյուջետային հաշվի միջոցների չծախսված մնացորդն ուղղվում է այդ հաշվից հաջորդ տարում կատարվելիք բյուջետային ելքերի նախահաշիվով (նախահաշիվներով) նախատեսվող բյուջետային ելքերի ֆինանսավորմանը:

(6.6-րդ կետը լրաց. 06.07.17 ՀՕ-116-Ն)

(կետը գործում է մինչև Արտաբյուջետային հաշվի միջոցների սպառումը (եթե օրենքով այլ բան նախատեսված չէ)՝ 06.07.17 ՀՕ-116-Ն-ի 4-րդ հոդվածի համաձայն)

6.7) 2018 թվականին Սևանա լճից ջրի բացթողման տարեկան առավելագույն չափաքանակ սահմանել մինչև 210 մլն մ³: 2018 թվականի ընթացքում Սևանա լճից բաց թողնվող ջրի 170 մլն մ³-ը գերազանցող չափաքանակի հաշվին արտադրվող էլեկտրական էներգիայի վաճառքից «Միջազգային էներգետիկ կորպորացիա» փակ բաժնետիրական ընկերության և «Հայաստանի էլեկտրական ցանցեր» փակ բաժնետիրական ընկերությունում առաջացող լրացուցիչ գումարները (այսուհետ՝ Լրացուցիչ գումարներ) ենթակա են վճարման այդ գումարների հավաքման և դրանց հաշվին Ժամանակավոր ծրագրի 3-րդ մասով սահմանված ուղղություններով նպատակային ներդրումների իրականացման համար Հայաստանի Հանրապետության կառավարության կողմից «Հայաստանի Հանրապետության բյուջետային համակարգի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 1.2-րդ հոդվածի 1-ին մասի 16-րդ կետի «ա» ենթակետին համապատասխան բացված արտաբյուջետային հաշվին (այսուհետ՝ Արտաբյուջետային հաշիվ): Լրացուցիչ գումարների հաշվարկման ու վճարման կարգը, ինչպես նաև դրանց հաշվին կատարվելիք բյուջետային ելքերի նախահաշիվը (նախահաշիվները) սահմանում է Կառավարությունը: Արտաբյուջետային հաշվի միջոցների շրջանառությունը և պետական բյուջեի կատարման հաշվետվություններում արտացոլումն իրականացվում են օրենսդրությամբ սահմանված կարգով: Տարեկան արդյունքներով Արտաբյուջետային հաշվի միջոցների չծախսված մնացորդն ուղղվում է այդ հաշվից հաջորդ տարում կատարվելիք բյուջետային ելքերի նախահաշիվով (նախահաշիվներով) նախատեսվող բյուջետային ելքերի ֆինանսավորմանը:

(6.7-րդ կետը լրաց. 29.08.18 ՀՕ-373-Ն)

(կետը գործում է մինչև Արտաբյուջետային հաշվի միջոցների սպառումը (եթե օրենքով այլ բան նախատեսված չէ)՝ 29.08.2018 ՀՕ-373-Ն-ի 4-րդ հոդվածի համաձայն)

6.8. 2021 թվականին Սևանա լճից ջրի բացթողնման տարեկան առավելագույն չափաքանակ սահմանել մինչև 245 մլն մ³-ը: 2021 թվականի ընթացքում Սևանա լճից բաց թողնվող ջրի 170 մլն մ³-ը գերազանցող չափաքանակի հաշվին արտադրվող էլեկտրաէներգիայի վաճառքից «Միջազգային էներգետիկ կորպորացիա» և «Հայաստանի էլեկտրական ցանցեր» փակ բաժնետիրական ընկերություններում առաջացող լրացուցիչ գումարները (այսուհետ՝ Լրացուցիչ գումարներ) ենթակա են վճարման՝ այդ գումարների հավաքման և դրանց հաշվին Ժամանակավոր ծրագրի 3-րդ մասով սահմանված ուղղություններով ոռոգման համակարգերի արդիականացմանն ուղղված նպատակային ներդրումների իրականացման համար, Հայաստանի Հանրապետության կառավարության կողմից «Հայաստանի Հանրապետության բյուջետային համակարգի մասին» Հայաստանի Հանրապետության 1997 թվականի հունիսի 26-ի ՀՕ-137 օրենքի 1.2-րդ հոդվածի 1-ին մասի 16-րդ կետի «ա» ենթակետին համապատասխան բացված արտաբյուջետային հաշվին (այսուհետ՝ Արտաբյուջետային հաշիվ)՝ մինչև 2022 թվականի հաշվետու ֆինանսական տարվա ավարտը: Լրացուցիչ գումարների հաշվարկման ու վճարման կարգը, ինչպես նաև դրանց հաշվին կատարվելիք բյուջետային ելքերի նախահաշիվը սահմանում է Հայաստանի Հանրապետության կառավարությունը:

Արտաբյուջետային հաշվի միջոցների շրջանառությունը և պետական բյուջեի կատարման հաշվետվություններում արտացոլումն իրականացվում են օրենսդրությամբ սահմանված կարգով: Տարեկան արդյունքներով Արտաբյուջետային հաշվի միջոցների չծախսված մնացորդն ուղղվում է այդ հաշվից հաջորդ տարում կատարվելիք բյուջետային ելքերի նախահաշվով նախատեսվող բյուջետային ելքերի ֆինանսավորմանը:

(6.8-րդ կետը լրաց. 17.08.21 ՀՕ-322-Ն)

(կետը գործում է մինչև Արտաբյուջետային հաշվի միջոցների

սպառումը՝ 17.08.21 ՀՕ-322-Ն-ի 4-րդ հոդվածի համաձայն)

6.9. 2023 թվականին Սևանա լճից ջրի բացթողման տարեկան առավելագույն չափաքանակ սահմանել մինչև 240 մլն մ³: 2023 թվականի ընթացքում Սևանա լճից բաց թողնվող ջրի 170 մլն մ³-ը գերազանցող չափաքանակի հաշվին արտադրվող էլեկտրաէներգիայի վաճառքից «Միջազգային էներգետիկ կորպորացիա» փակ բաժնետիրական ընկերության և «Երևանի ջերմաէլեկտրակենտրոն» փակ բաժնետիրական ընկերությունում (էլեկտրաէներգետիկական շուկայում հաշվեկշռման ծառայություն մատուցողի) առաջացող լրացուցիչ գումարները (այսուհետ՝ Լրացուցիչ գումարներ) ենթակա են վճարման այդ գումարների հավաքման և դրանց հաշվին Ժամանակավոր ծրագրի 3-րդ մասով սահմանված ուղղություններով նպատակային ներդրումների իրականացման համար Կառավարության կողմից «Հայաստանի Հանրապետության բյուջետային համակարգի մասին» օրենքի 1.2-րդ հոդվածի 1-ին մասի 16-րդ կետի «ա» ենթակետին համապատասխան բացված արտաբյուջետային հաշվին (այսուհետ՝ Արտաբյուջետային հաշիվ): Լրացուցիչ գումարների հաշվարկման ու վճարման կարգը, ինչպես նաև դրանց հաշվին կատարվելիք բյուջետային ելքերի նախահաշիվը (նախահաշիվները) սահմանում է Կառավարությունը: Արտաբյուջետային հաշվի միջոցների շրջանառությունը և պետական բյուջեի կատարման հաշվետվություններում արտացոլումն իրականացվում են օրենսդրությամբ սահմանված կարգով: Տարեկան արդյունքներով Արտաբյուջետային հաշվի

միջոցների չծախսված մնացորդն ուղղվում է այդ հաշվից հաջորդ տարում կատարվելիք բյուջետային ելքերի նախահաշվով (նախահաշիվներով) նախատեսվող բյուջետային ելքերի ֆինանսավորմանը:

(6.9-րդ կետը լրաց. 12.07.23 ՀՕ-254-Ն)

(կետը գործում է մինչև Արտաբյուջետային հաշվի միջոցների սպառումը (եթե օրենքով այլ բան նախատեսված չէ)՝ 12.07.23 ՀՕ-254-Ն օրենքի 4-րդ հոդվածի համաձայն)

6.10. 2025 թվականին Սևանա լճից ջրի բացթողնման տարեկան առավելագույն չափաքանակ սահմանել մինչև 200 մլն մ³: 2025 թվականի ընթացքում Սևանա լճից բացթողնվող ջրի՝ 170 մլն մ³-ը գերազանցող չափաքանակի հաշվին արտադրվող էլեկտրական էներգիայի վաճառքից «Միջազգային էներգետիկ կորպորացիա» փակ բաժնետիրական ընկերության և «Երևանի ջերմաէլեկտրակենտրոն» փակ բաժնետիրական ընկերության մոտ առաջացող լրացուցիչ գումարները (այսուհետ՝ Լրացուցիչ գումարներ) ենթակա են վճարման՝ այդ գումարների հավաքագրման և դրանց հաշվին Ժամանակավոր ծրագրի 3-րդ մասով սահմանված ուղղություններով նպատակային ներդրումների իրականացման համար Հայաստանի Հանրապետության կառավարության կողմից «Հայաստանի Հանրապետության բյուջետային համակարգի մասին» օրենքի 1.2-րդ հոդվածի 1-ին մասի 16-րդ կետի «ա» ենթակետին համապատասխան բացված արտաբյուջետային հաշվին (այսուհետ՝ Արտաբյուջետային հաշիվ): Լրացուցիչ գումարների հաշվարկման ու վճարման կարգը, ինչպես նաև դրանց հաշվին կատարվելիք բյուջետային ելքերի նախահաշիվը (նախահաշիվները) սահմանում է Հայաստանի Հանրապետության կառավարությունը: Արտաբյուջետային հաշվի միջոցների շրջանառությունը և պետական բյուջեի կատարման հաշվետվություններում արտացոլումն իրականացվում է օրենսդրությամբ սահմանված կարգով: Տարեկան արդյունքներով Արտաբյուջետային հաշվի միջոցների չծախսված մնացորդն ուղղվում է այդ հաշվից հաջորդ տարում կատարվելիք բյուջետային ելքերի նախահաշվով (նախահաշիվներով) նախատեսվող բյուջետային ելքերի ֆինանսավորմանը:

7. ԾՐԱԳՐԻ ՄՈՆԻԹՈՐԻՆԳԸ ԵՎ ՎԵՐԱՀՄԿՈՂՈՒԹՅՈՒՆԸ

Սույն ծրագիրը բխում է «Սևանա լճի մասին» ՀՀ օրենքի հոդվածներից (3-րդ, 5-րդ, 6-րդ, 8-15-րդ): Շրջակա միջավայրի նախարարությունը, որպես շրջակա միջավայրի ոլորտի պետական լիազորված մարմին, հանդիսանում է այս ծրագրի կատարման պատասխանատուն: Ծրագրի իրականացման մոնիթորինգը կատարում է Շրջակա միջավայրի նախարարությունը:

Ծրագրի անկախ և մասնագիտական փորձաքննությունն իրականացնում է Սևանա լճի պահպանության փորձագիտական հանձնաժողովը, որի կազմում ընդգրկված են շահագրգիռ գերատեսչությունների և կազմակերպությունների ներկայացուցիչները:

Համալիր և տարեկան ծրագրերի իրականացման վերահսկողությունն իրականացնում է ՀՀ Ազգային ժողովը:

Համալիր և տարեկան ծրագրերով նախատեսված ֆինանսական միջոցների ծախսման նկատմամբ հսկողությունը և վերահսկողությունը իրականացվում է Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրությամբ՝ բյուջետային ծախսերի հսկողության և վերահսկողության համար սահմանված ընթացակարգերով:

(*բաժինը փոփ. 04.03.20 ՀՕ-116-Ն*)

Բ Ն ՈՒ Թ Ա Գ Ի Ր

Սևանա լճի էկոհամակարգի վերականգնման, պահպանման, վերարտադրման և օգտագործման միջոցառումների տարեկան և համալիր ծրագրերի

Ծրագրի մշակման հիմքը՝	«Սևանա լճի մասին» ՀՀ օրենքը
Ծրագրի հիմնական մշակողները՝	Շրջակա միջավայրի նախարարություն Ֆինանսների նախարարություն Քաղաքաշինության կոմիտե ՀՀ Էկոնոմիկայի նախարարություն Զրային կոմիտե ՀՀ ԳԱԱ
Ծրագրի մշակման համակարգողը՝	Շրջակա միջավայրի նախարար
Ծրագրի նպատակը՝	Սևանա լճի, որպես ազգային և տարածաշրջանային նշանակության քաղցրահամ ջրավազանի պահպանումը, էկոլոգիական հավասարակշռի վերականգնումը և Սևանա լճի ջրհավաքավազանի էկոհամակարգի բնականոն ներդաշնակ զարգացման ու կայուն օգտագործման ապահովումը
Ծրագրի հիմնական կատարողները՝	ՀՀ նախարարություններն ու գերատեսչությունները, ՀՀ մարզպետարանները, տեղական ինքնակառավարման մարմինները
Ծրագրի իրականացման ուղիներն ու ֆինանսավորման աղբյուրները՝	Սևանա լճի էկոհամակարգի պահպանման, վերականգնման և օգտագործման հիմնախնդիրների համալիր լուծումները նախատեսվում են տարեկան և համալիր ծրագրերով, ՀՀ պետական բյուջեով և միջազգային դրամաշնորհներով ու վարկերով

(*բաժինը փոփ. 04.03.20 ՀՕ-116-Ն*)

Հավելված 1

Տ Ա Ր Ե Կ Ա Ն Ծ Ր Ա Գ Ի Ր

2002 Թ. ՍԵԱՆԱ ԼՃԻ ԷԿՈՀԱՄԱԿԱՐԳԻ ՎԵՐԱԿԱՆԳՆՄԱՆ, ՊԱՀՊԱՆՄԱՆ, ՎԵՐԱՐԱՏԱԴՐՄԱՆ և ՕԳՏԱԳՈՐԾՄԱՆ ՄԻՋՈՑԱԴՈՒՄՆԵՐԻ

h/h	Միջոցառման անվանումը	Հանձնարարականի կատարվելիք աշխատանքների և միջոցառումների համառոտ նկարագիրը	Կատարման պատասխանատուն	Համակատարողը	Ժամկետը	Ֆինանսավորման աղբյուրը և պահանջվող գումարը (մլն դրամ)
1	2	3	4	5	6	7
<i>1. Նորմատիվ հենքի կատարելագործում</i>						
1.1	Սևանա լճի ակտիվ ջրատվության որոշում	Բնական և արհեստական պայմաններում Սևանա լճի ներհոսքի և արտահոսքի համադրում	Շրջակա միջավայրի նախարարություն	ՀՀ ԳԱԱ, ՀՀ գյուղնախ. ջրային պրոբլեմների ինստիտուտ	2002 թ. 2-րդ եռամսյակ	-
1.2	Սևանա լճի և դրա ջրհավաք ավազանի բնական ռեսուրսների՝ հողի, ջրի, բուսական և կենդանական աշխարհի հաշվառման կարգի մշակում	Հաշվառման համար համապատասխան մեխանիզմների և մեթոդական ուղեցույցների մշակում և կատարելագործում	Շրջակա միջավայրի նախարարություն	ՀՀ ԳԱԱ, ՀՀ ջրային տնտեսության պետական կոմիտե, ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարություն	2002 թ. 4-րդ եռամսյակ	-
1.3	Սևանա լճի և դրա ջրհավաք ավազանի բնապահպանական և բնօգտագործման մոնիթորինգի կազմակերպման և վարման կարգի սահմանում	Էկոհամակարգի, դրա բաղադրիչների փոփոխությունների դինամիկայի ռսումնասիրում, գնահատում և կանխատեսման համար անհրաժեշտ դիտանցի կազմակերպում	Շրջակա միջավայրի նախարարություն	ՀՀ ԳԱԱ	2002 թ. 2-րդ եռամսյակ	-
1.4	Հստ գոտիների կենսապաշարների, այդ թվում՝ անտառային օգտագործման կարգի սահմանում	Բնական ռեսուրսների օգտագործման (ձկնորսության, խեցգետնի որսի, որսորդության, օգտակար նյութերի հավաքի, խոտհունձ, անտառներում փայտանյութի և կոդմնարդյունքի մթերում) նորմավորում	Շրջակա միջավայրի նախարարություն	ՀՀ մարզպետներ, ՀՀ ԳԱԱ	2002 թ. 4-րդ եռամսյակ	-
1.5	Սևանա լճում և դրա ջրհավաք ավազանում բնօգտագործման կարգի սահմանում	Ռեկրեացիոն և տնտեսական այլ ճյուղերում բնական ռեսուրսների օգտագործման կառավարելի համակարգի ստեղծում, տնտեսավարման սկզբունքների սահմանում և բնական ռեսուրսների օգտագործման կարգերի մշակում	ՀՀ արդյունաբերության և առևտրի նախարարություն, Շրջակա միջավայրի նախարարություն, ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարություն	ՀՀ ԳԱԱ	2002 թ. 4-րդ եռամսյակ	-
<i>2. Սևանա լճի ջրհավաք ավազանի բնապահպանական և բնօգտագործման գործառնությունների կատարելագործման միջոցառումներ</i>						
2.1	Հիդրոտեխնիկական կառույցներ Որոտան գետի վրա	Որոտան-Արփա հիդրոհանգույցի 195մ ջրագծի կառուցման աշխատանքների ավարտում և օբյեկտի շահագործման հանձնում	ՀՀ քաղաքաշինության նախարարություն	ՀՀ ջրային տնտեսության պետական կոմիտե	2002 թ. դեկտեմբեր	պետություն՝ 1348, 309
2.2	Սևանա լճից 2002 թ. 170 մլն մ ³ ջրառի չափաքանակի առաջարկության հիմնավորում	Ոռոգման համակարգի բարելավման գործողությունների իրականացման և ջրօգտագործման ՕԳԳ բարձրացման ուղղությամբ միջոցառումների մշակում	ՀՀ ջրային տնտեսության պետական կոմիտե	ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարություն Շրջակա միջավայրի նախարարություն ՀՀ Բներգետիկայի նախարարություն ՀՀ ԳԱԱ	2002 թ. 1-2-րդ եռամսյակ	-
2.3	Սևանա լիճ ջրերի տեղափոխման ժամանակացույցի հիմնավորում	Տարբեր ջրատարերից Սևանա լիճ մուտք գործող ջրերի քանակության և ժամանակացույցի հիմնավորում	Շրջակա միջավայրի նախարարություն ՀՀ ջրային տնտեսության պետական կոմիտե	ՀՀ ԳԱԱ	2002 թ. 1-ին եռամսյակ	-
2.4	Ջրային պաշարների	● Համալիր	Շրջակա միջավայրի	ՀՀ ԳԱԱ	2002 թ. և	-

	հաշվառում, նոր ջրային հաշվեկշռի կազմում	ուսումնասիրությունների կատարման միջոցով հաշվառել Սևանա լճի ջրհավաք ավազանի ջրային պաշարները, ջրային հաշվեկշռի հաշվարկման նոր մեթոդիկայով ճշգրտել Սևանա լճի ջրային հաշվեկշիռը ● Լճի ծավալի փոքրացման ջերմունակության ու կլիմայական տարրերի փոփոխության հետ կապված գոլորշիացման ցուցանիշների ճշգրտում	նախարարություն		շարունակական	
			Շրջակա միջավայրի նախարարություն	ՀՀ ԳԱԱ	2002 թ. 1-4-րդ եռամսյակ	
2.5	Ջրօգտագործման պլանների մշակում և հայտերի ներկայացում պետական լիազորված մարմին	Ջրօգտագործման տարեկան ծրագրերի կազմում՝ ըստ կենցաղային, գյուղատնտեսական, էներգետիկ և արդյունաբերական պահանջարկի	ՀՀ գյուղատնտեսության, արդյունաբերության և առևտրի նախարարություններ, ջրային տնտեսության պետական կոմիտե, մարզպետներ,	Շրջակա միջավայրի նախարարություն	2002 թ. 1-ին եռամսյակ	-
2.6	Մարտունի, Վարդենիս և Գավառ քաղաքների կեղտաջրերի կոյուղու մաքրման կայանների կառուցման ու կոյուղու կոլեկտորների վերականգնման տեխնիկատնտեսական հիմնավորում	Մարտունի, Վարդենիսի և Գավառ քաղաքների կեղտաջրերի կոյուղու մաքրման կայանների կառուցման համար տեխնիկատնտեսական հիմնավորման նախագծերի մշակում	ՀՀ ջրային տնտեսության պետական կոմիտե, մարզպետներ	Շրջակա միջավայրի նախարարություն	2002 թ. և շարունակական	միջազգային ֆինանսավորում՝ Համաշ. բանկ 15 մլն ԱՄՆ դոլար
2.7	Առավել ջրառատ գետերի հոսքերի կարգավորման ծրագրերի մշակում	Սևանա լիճ թափվող հիմնական գետերի հոսքերի կարգավորման համալիր ծրագրերի մշակում	ՀՀ քաղաքաշինության նախարարություն, ՀՀ ջրային տնտեսության պետական կոմիտե, ՀՀ գյուղնախարարության նախարարություն	Շրջակա միջավայրի նախարարություն ՀՀ ԳԱԱ	2002 թ. և 4-րդ եռամսյակ	-
2.8	Սևանա լճի ջրհավաք ավազանում անտառների վերականգնում և անտառային սեկտորի զարգացում	12500 հա տարածքում անտառվերականգնման աշխատանքներ	Շրջակա միջավայրի նախարարություն	ՀՀ մարզպետներ, ՀՀ ԳԱԱ	2002 թ. և շարունակական	միջազգային ֆինանսավորում՝ Համաշ. բանկ 3,5 մլն ԱՄՆ դոլար
2.9	Սևանա լճի և դրա ջրհավաք ավազանի տարածքում մարզերի և համայնքների ըստ ոլորտների սոցիալ-տնտեսական զարգացման երկարաժամկետ ծրագրերի մշակում	Արդյունաբերության, գյուղատնտեսության, տրանսպորտի, էներգետիկայի, կապի, տուրիզմի, քաղաքաշինության և բնապահպանության ոլորտների զարգացման միջոցառումների մշակում	ՀՀ արդյունաբերության և առևտրի, գյուղատնտեսության, տրանսպորտի և կապի, քաղաքաշինության, էներգետիկայի և Շրջակա միջավայրի նախարարություններ	ՀՀ մարզպետներ	2002 թ. 2-րդ եռամսյակ	-
2.10	Տարածաշրջանի հողերի կադաստրային արժեքների վերանայում	Բնօգտագործման մասով հողի կադաստրային արժեքների ճշգրտում և վերազնահատում	ՀՀ անշարժ գույքի կադաստրի պետական կոմիտե, ՀՀ ֆինանսների և էկոնոմիկայի նախարարություն	Շրջակա միջավայրի նախարարություն	2002 թ.	-
2.11	Խախտված ջրային էկոհամակարգերի վերականգնում	Գիլլի լճի վերականգնում	Շրջակա միջավայրի նախարարություն	Մարզպետարան	2002 թ. և շարունակական	միջազգային ֆինանսավորում, Գլոբալ էկոլ. հիմնադրամ 1մլն ԱՄՆ դ.
2.12	Սևանա լճի էկոհամակարգերի բնապահպանական մարմինների . նյութատեխնիկական բազայի հզորացում	● հանրապետական բնապահպանական պետական տեսչություն և տարածքային տեսչություններ ● «Սևան» ԱՊ պահպանության	Շրջակա միջավայրի նախարարություն, Մարզպետներ	ՀՀ պետական գնումների կոմիտե	2002 թ. և շարունակական	միջազգային ֆինանսավորում՝ Համաշ. բանկ 1,0 մլն ԱՄՆ դոլար

		ծառայություն ● Վայոց ձորի և Սյունիքի մարզերի անտառտնտեսություններ				
2.13	Ձկան պաշարների համալրում	Արժեքավոր և հազվագյուտ ձկնատեսակների վերարտադրության ապահովում	Շրջակա միջավայրի նախարարություն	ՀՀ պետական գնումների գործակալություն	2002 թ. 2-4-րդ եռամսյակ	պետբյուջե՝ 9,975
2.14	Սևանա լճի էկոհամակարգերի վերականգնման գիտահետազոտական աշխատանքների համապարփակ ծրագրերի մշակում	էկոհամակարգերի վերականգնման և կայուն օգտագործման գիտական հիմունքների մշակում	ՀՀ ԳԱԱ	Շրջակա միջավայրի նախարարություն	2002 թ. և շարունա- կական	-
2.15	«Սևան» ազգային պարկի պահպանություն և իրականացում	Ազգային պարկի պահպանության իրականացում	Շրջակա միջավայրի նախարարություն		2002 թ.	պետբյուջե 73,131

*) Միջազգային ֆինանսավորման ծավալները կնշվեն դրամաշնորհների աղբյուրների ճշգրտումից հետո:

(հավելվածը փոփ. 04.03.20 ՀՕ-116-Ն)

Հավելված 2

Հ Ա Մ Ա Լ Ի Ր Ծ Ր Ա Գ Ի Ր

ՍՆԱՆԱ ԼՃԻ ԷԿՈՀԱՄԱԿԱՐԳԻ ՎԵՐԱԿԱՆԳՆՄԱՆ, ՊԱՀՊԱՆՄԱՆ, ՎԵՐԱՐՏԱԴՐՄԱՆ և ՕԳՏԱԳՈՐԾՄԱՆ ՄԻՋՈՑԱԴՈՒՄՆԵՐԻ

h/h	Միջոցառման անվանումը	Հանձնարարականի կատարվելիք աշխատանքների և միջոցառումների համառոտ նկարագիրը	Կատարման պատասխանատուն	Համակատարողը	Ժամկետը	Ֆինանսա- վորման աղբյուրը և պահանջվող գումարը (մլն դրամ)
1	2	3	4	5	6	7
1. Նորմատիվ հենքի կատարելագործում						
1.1	Սևանա լճի ակտիվ ջրատվության որոշում	Բնական և արհեստական պայմաններում Սևանա լճի ներհոսքի և արտահոսքի համադրում	Շրջակա միջավայրի նախարարություն	ՀՀ ԳԱԱ ՀՀ գյուղնախ. ջրային պրոբլեմների ինստիտուտ	2002 թ.	-
1.2	Լճի ջրհավաք ավազանի գետերի ինքնամաքրման ունակությունների և բնապահպանական նվազագույն հոսքի նորմերի սահմանում	Սևանա լճի ջրհավաք ավազանի, գետերի էկոլոգիական վիճակի ուսումնասիրություն, գնահատում և նորմերի մշակում	Շրջակա միջավայրի նախարարություն	ՀՀ ԳԱԱ	2003- 2004 թթ.	պետբյուջե՝ 4,5
1.3	Սևանա լճի և դրա ջրհավաք ավազանի բնական ռեսուրսների՝ ջրի, բուսական և կենդանական աշխարհի հաշվառման կարգի մշակում	Հաշվառման համար համապատասխան համակարգերի ստեղծում, կատարելագործում	Շրջակա միջավայրի նախարարություն	ՀՀ ԳԱԱ ՀՀ ջրային տնտեսության պետական կոմիտե, ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարություն	2002 թ.	-
1.4	Սևանա լճի և դրա ջրհավաք ավազանի բնապահպանական և բնօգտագործման մոնիթորինգի կազմակերպման և վարման կարգի սահմանում	Էկոհամակարգի, դրա բաղադրիչների փոփոխությունների դինամիկայի ուսումնասիրում, գնահատում և կանխատեսման համար անհրաժեշտ դիտանցի կազմակերպում	Շրջակա միջավայրի նախարարություն	ՀՀ ԳԱԱ	2003- 2004 թթ.	պետբյուջե՝ 5,5
1.5	Սևանա լճի և դրա ջրային էկոհամակարգերի	Համապատասխան հետազոտությունների կատարում և գնահատում	Շրջակա միջավայրի նախարարություն	Առողջապահության նախարարություն ՀՀ ԳԱԱ	2003 թ.	պետբյուջե՝ 1,5

	համար վնասակար նյութերի սահմանային թույլատրելի կոնցենտրացիաների սահմանում					
1.6	Հստ գոտիների կենսապաշարների (այդ թվում՝ անտառային) օգտագործման կարգի սահմանում	Բնական ռեսուրսների օգտագործման (ձկնորսության, խեցգետնի որսի, որսորդության, օգտակար նյութերի հավաքի, խոտհնձի, անտառներում փայտանյութի և կոդմնարդյունքի մթերման) նորմավորում	Շրջակա միջավայրի նախարարություն	ՀՀ մարզպետներ ՀՀ ԳԱԱ	2002 թ.	-
1.7	Սևանա լճում և դրա ջրհավաք ավազանում բնօգտագործման կարգի սահմանում	Ռեկրեացիոն և տնտեսական այլ ճյուղերում բնական ռեսուրսների օգտագործման կառավարելի համակարգի ստեղծում, տնտեսավարման սկզբունքների սահմանում և բնական ռեսուրսների օգտագործման կարգերի մշակում	ՀՀ արդյունաբերության և առևտրի նախարարություն	Շրջակա միջավայրի նախարարություն, ՀՀ ԳԱԱ	2002 թ.	-
1.8	Արդյունաբերական և կենցաղային թափոնների տեղադրման թույլատրելի չափաբանակների սահմանում	«Թափոնների մասին» ՀՀ օրենքի ընդունման հետ կապված	Շրջակա միջավայրի նախարարություն	ՀՀ արդյունաբերության և առևտրի նախարարություն և ՀՀ մարզպետարաններ	2003 թ. և շարունակական	-

2. Կառավարման համակարգի կատարելագործում

2.1	«Սևան» ազգային պարկի կառավարման համակարգի կատարելագործում	«Սևան» ազգային պարկում գիտական բաժնի ուժեղացում և Սևանա լճի ջրհավաք ավազանի հիդրոկենսաբանական մոնիտորինգի համակարգի (այդ թվում՝ մշտական դիտակետերի) ստեղծում	Շրջակա միջավայրի նախարարություն	ՀՀ ԳԱԱ	2003 թ. և շարունակական	Միջազգային ֆինանսավորում, Համաշ. բանկ 1,4 մլն ԱՄՆ դոլար
2.2	Սևանա լճի և դրա ջրհավաք ավազանի տեղեկատվական ցանցի մոնիթորինգի համակարգի ստեղծում	«Սևան» ազգային պարկի տարածքային ԲՀՊՏ և մարզպետարաններում տեղեկատվության ընդունման և հաղորդման ժամանակակից տեխնիկայի և տեխնոլոգիաների ներդրում, նյութատեխնիկական և կադրային ներուժի ուժեղացում	Շրջակա միջավայրի նախարարություն	ՀՀ ԳԱԱ	2003-2004 թթ. և շարունակական	պետություն՝ 4,5 Միջազգային ֆինանսավորում, Համաշ. բանկ 0,4 մլն ԱՄՆ դոլար

3. Սևանա լճի ջրհավաք ավազանի բնապահպանական և բնօգտագործման գործառնությունների կատարելագործման միջոցառումներ

3.1	Հիդրոտեխնիկական կառույցներ Որոտան գետի վրա	Որոտան-Արփա հիդրոհանգույցի 195մ ջրագծի կառուցման աշխատանքների ավարտում և օբյեկտի շահագործման հանձնում	ՀՀ քաղաքաշինության նախարարություն	ՀՀ ջրային տնտեսության պետական կոմիտե	2002 թ.	պետություն՝ 1348,309
3.2	Արփա-Սևան թունելի N 3 և N 4 հորանների վերանորոգում և 154մ ջրատարի վթարային հատվածի վերականգնում	Արփա-Սևան ջրատարի կայուն օգտագործումը ապահովող անհրաժեշտ միջոցառումների իրականացում	ՀՀ ջրային տնտեսության պետական կոմիտե	ՀՀ ֆինանսների նախարարություն	2003-2004 թթ. և շարունակական	պետություն՝ 1200
3.3	Եղվարդի և	Եղվարդի և Մարմարիկի	ՀՀ ջրային	ՀՀ ֆինանսների	2003 թ.	միջ.

	Մարմարիկի ջրամբարների շինարարության շարունակման տեխնիկատնտեսական հիմնավորում	ջրամբարների կառուցման համար անհրաժեշտ ծրագրերի մշակում և հաստատում	տնտեսության պետական կոմիտե	նախարարություն		Ֆինանսավորում՝ Համաշ. բանկ 53 մլն դրամ
3.4	Սևանա լճից 2002թ. 170մլն մ ³ ջրառի չափաքանակի առաջարկության հիմնավորում	Ռոռզման համակարգի բարելավման գործողությունների իրականացման և ջրօգտագործման ՕԳԳ բարձրացման ուղղությամբ միջոցառումների մշակում	ՀՀ ջրային տնտեսության պետական կոմիտե	ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարություն Շրջակա միջավայրի նախարարություն ՀՀ էներգետիկայի նախարարություն	2002 թ.	-
3.5	Սևանա լիճ ջրերի տեղափոխման ժամանակացույցի հիմնավորում	Տարբեր ջրատարերից Սևանա լիճ մուտք գործող ջրերի քանակության և ժամանակացույցի հիմնավորում	Շրջակա միջավայրի նախարարություն, ՀՀ ջրային տնտեսության պետական կոմիտե	ՀՀ ԳԱԱ	2002 թ.	-
3.6	Ռոռզման համակարգի կատարելագործում և ջրային նոր օբյեկտների ստեղծում	- Ռոռտան-Արփա թունելի գլխամասային ջրընդունիչ կառուցվածքի ստորջրյա կառույցի վերականգնում - Արփա-Սևան թունելի ելքամասից ռոռզման համակարգի կառուցման նախագծի մշակում - Եղվարդի ջրամբարի կառուցում	ՀՀ քաղաքաշինության նախարարություն ՀՀ քաղաքաշինության նախարարություն ՀՀ ջրային տնտեսության պետական կոմիտե	ՀՀ ջրային տնտեսության պետական կոմիտե ՀՀ ջրային տնտեսության պետական կոմիտե Շրջակա միջավայրի նախարարություն	2003-2004 թթ. և շարունակական 2003 թ. 2003 թ. և շարունակական	պետություն՝ 5500 միջ. Ֆինանսավորում* Համաշ. բանկ միջազգային Ֆինանսավորում* Համաշ. բանկ միջ. Ֆինանսավորում՝ Համաշ. բանկ 70 մլն ԱՄՆ դոլար
3.7	Սևանա լճի ջրհավաք ավազանում առաջացած կեղտաջրերի մաքրում	- Մարտունի, Վարդենիս և Գավար քաղաքների կեղտաջրերի կոյուղու մաքրման կայանների կառուցման ու կոյուղու կոլեկտորների վերականգնման տեխնիկատնտեսական հիմնավորում - Մարտունի, Վարդենիս և Գավար քաղաքների կեղտաջրերի կոյուղու մաքրման կայանների կառուցման ու կոյուղու կոլեկտորների վերականգնման շինարարության աշխատանքների իրականացում - Արևիկ-Սևան կոյուղու համակարգի վերականգնում - Կառուցել գյուղական համայնքների կեղտաջրերի հավաքման, ինչպես նաև քիչ էներգատար և հեշտ շահագործելի կենսաբանաինժեներական մաքրման կայաններ - Ջերմուկ քաղաքի համար նոր՝ Կեչուտի ջրամբարը շրջանցող կեղտաջրերի հեռացման կոլեկտորի կառուցում	ՀՀ ջրային տնտեսության պետական կոմիտե, մարզպետներ ՀՀ ջրային տնտեսության պետական կոմիտե, մարզպետներ ՀՀ ջրային տնտեսության պետական կոմիտե, մարզպետներ ՀՀ ջրային տնտեսության պետական կոմիտե, մարզպետներ	Շրջակա միջավայրի նախարարություն Շրջակա միջավայրի նախարարություն Շրջակա միջավայրի նախարարություն	2002 թ. 2003 թ. և շարունակական 2003 թ. և շարունակական 2004 թ. և շարունակական	միջազգային Ֆինանսավորում Համաշ. բանկ 15 մլն ԱՄՆ դոլար միջազգային Ֆինանսավորում Համաշ. բանկ 1 մլն ԱՄՆ դոլար միջ. Ֆինանսավորում Համաշ. բանկ 1,5 մլն ԱՄՆ դոլար միջ. Ֆինանսավորում Համաշ. բանկ 0.6 մլն ԱՄՆ դոլար
3.8	Ջրային պաշարների հաշվառում, նոր ջրային հաշվեկշռի կազմում	• Համալիր ուսումնասիրությունների կատարման միջոցով հաշվառել Սևանա լճի	Շրջակա միջավայրի նախարարություն	ՀՀ ԳԱԱ	2002-2003 թթ. և շարունա-	պետություն՝ 4.0

		ջրհավաք ավազանի ջրային պաշարները, ջրային հաշվեկշռի հաշվարկման նոր մեթոդիկայով ճշգրտել Սևանա լճի ջրային հաշվեկշիռը ● Լճի ծավալի փոքրացման ջերմունակության ու կլիմայական տարրերի փոփոխության հետ կապված գոլորշիացման ցուցանիշների ճշգրտում	Շրջակա միջավայրի նախարարություն	ՀՀ ԳԱԱ	կական 2002-2003 թթ. և շարունակական	պետքություն՝ 3.5
3.9	Ջրօգտագործման պլանների մշակում և հայտերի ներկայացում պետական լիազորված մարմնին	Ջրօգտագործման տարեկան ծրագրերի կազմում՝ ըստ կենցաղային, գյուղատնտեսական և արդյունաբերական պահանջարկի	ՀՀ գյուղատնտեսության, արդյունաբերության և առևտրի նախարարություններ, ջրային տնտեսության պետական կոմիտե, մարզպետներ,	Շրջակա միջավայրի նախարարություն	2002 թ. և շարունակական	-
3.10	Հողհանդակների գույքագրում	Տարբեր նշանակության (գյուղատնտեսական, բնապահպանական և այլն) հողատեսքերի քարտեզագրում և գույքագրում	ՀՀ անշարժ գույքի կադաստրի պետական կոմիտե ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարություն	ՀՀ բնապահպանության և քաղաքաշինության նախարարություններ, մարզպետներ	2003 թ. և շարունակական	պետքություն՝ 3.0
3.11	Տարածաշրջանի հողերի կադաստրային արժեքների վերանայում	Բնօգտագործման մասով հողի կադաստրային արժեքների ճշգրտում և վերագնահատում	ՀՀ անշարժ գույքի կադաստրի պետական կոմիտե, ՀՀ ֆինանսների և էկոնոմիկայի նախարարություն	Շրջակա միջավայրի նախարարություն	2002 թ.	-
3.12	Սևանա լճի ջրհավաք ավազանի խախտված հողատեսքերի վերականգնում	Էրոզացված և խախտված հողերի վերականգնում	Տարածաշրջանի հողօգտագործողներ	Շրջակա միջավայրի նախարարություն	2003-2004 թթ. և շարունակական	միջազգային ֆինանսավորում՝ Համաշ. բանկ 2.0 մլն ԱՄՆ դոլար
3.13	Էկոլոգիական գոտիների սահմանների ճշգրտում և հողերի օգտագործման սխեմաների կազմում	● Էկոլոգիական գոտիների ճշգրտում ● հողերի գոտիավորման և օգտագործման սխեմաների կազմում	ՀՀ գյուղատնտեսության, ՀՀ քաղաքաշինության նախարարություններ, ՀՀ անշարժ գույքի կադաստրի պետական կոմիտե, ՀՀ պատմամշակ. հուշարձանների պահպ. վարչություն	Շրջակա միջավայրի նախարարություն	2003 թ. և շարունակական	պետքություն՝ 3.0 պետքություն՝ 2.0
3.14	Սևանա լճի ջրհավաք ավազանի Էկոլոգիական գոտիների բնական լանդշաֆտների տարածագործառնական գոտիավորում՝ տարածքային հատակագծման ուրվագծի նախապատրաստում	● Սևանա լճի ավազանի տարածքային հատակագծման նախագծի մշակում, ● Բնառեսուրսների պոտենցիալի գնահատում և բնօգտագործման նախընտրելի ձևերի ու թույլատրելի ծանրաբեռնվածության նորմերի սահմանում, ● Սևանա լճի գոտիավորման նախագծի մշակում	ՀՀ քաղաքաշինության նախարարություն, մարզպետներ	ՀՀ ԳԱԱ Շրջակա միջավայրի նախարարություն	2003-2005 թթ. 2003-2005 թթ. 2003-2005 թթ.	պետքություն՝ 3,5
3.15	Սևանա լճի ջրհավաք ավազանում վայրի բուսական և կենդանական ռեսուրսների հաշվառում, օգտագործման թույլատրելի չափաքանակների սահմանում	● Կենդանաբանական և բուսական բնական ռեսուրսների, այդ թվում՝ անտառային ● «Սևան» ԱՊ կառուցվածքում մոնիթորինգ իրականացնող ստորաբաժանման ստեղծում	Շրջակա միջավայրի նախարարություն	ՀՀ ԳԱԱ, մարզպետներ	2003 թ. և շարունակական	պետքություն՝ 2.5

		● հաշվառման իրականացում				
3.16	Սևանա լճի ջրհավաք ավազանում անտառների վերականգնում և անտառային սեկտորի զարգացում	12500 հա տարածքում անտառվերականգնման և անտառխնամքի աշխատանքներ	Շրջակա միջավայրի նախարարություն	Մարզպետներ, ՀՀ ԳԱԱ	2002 թ. և շարունակական	միջ. ֆինանսավորում Համաշ. բանկ 3.5 մլն ԱՄՆ դոլար
3.17	Սևանա լճի և դրա ջրհավաք ավազանի տարածքում մարզերի և համայնքների՝ ըստ ոլորտների սոցիալ-տնտեսական զարգացման երկարաժամկետ ծրագրերի մշակում	Արդյունաբերության, գյուղատնտեսության, տրանսպորտի, էներգետիկայի, կապի, տուրիզմի, քաղաքաշինության և բնապահպանության ոլորտների զարգացման միջոցառումների մշակում	ՀՀ արդյունաբերության և առևտրի, գյուղատնտեսության, տրանսպորտի և կապի, քաղաքաշինության, էներգետիկայի և Շրջակա միջավայրի նախարարություններ	ՀՀ մարզպետարաններ	2003 թ. և շարունակական	պետություն՝ 1.0
3.18	Սևանա լճի ջրհավաք ավազանի բնապահպանական մարմինների նյութատեխնիկական բազայի հզորացում	● Հանրապետական բնապահպանական պետական տեսչություն և տարածքային տեսչություններ ● «Սևան» ԱՊ պահպանության ծառայություն ● Գեղարքունիքի, Վայոց ձորի և Սյունիքի մարզպետարաններ, «Սևան» ԱՊ և անտառտնտեսություններ	Շրջակա միջավայրի նախարարություն, մարզպետներ	ՀՀ պետական գնումների կոմիտե	2002-2003 թթ. և շարունակական	միջազգային ֆինանսավորում՝ Համաշ. բանկ 1,0 մլն ԱՄՆ դոլար
3.19	Արտադրական և կենցաղային թափոնների տեղադրման համակարգի կատարելագործում	Գործող աղբավայրերի բարեկարգում և անհրաժեշտության դեպքում նորերի ստեղծում	Մարզպետներ	Շրջակա միջավայրի նախարարություն	2003 թ. և շարունակական	միջազգային ֆինանսավորում՝ Համաշ. բանկ 0.5 մլն ԱՄՆ դոլար
3.20	Խախտված ջրային էկոհամակարգի վերականգնում	Գիլլի լճի վերականգնում	Շրջակա միջավայրի նախարարություն	Մարզպետարան, համայնքներ	2002-2004 թթ.	միջ. ֆինանսավորում Գլոբալ էկոլ. հիմնադրամ 1 մլն ԱՄՆ դոլ.
3.21	Զկան պաշարների համալրում	Արժեքավոր և հազվագյուտ ձկնատեսակների վերարտադրության ապահովում	Շրջակա միջավայրի նախարարություն	ՀՀ պետական գնումների գործակալություն	2002 թ. և շարունակական	պետություն՝ 2002 թ. համար 9,975
3.22	Սևանա լճի էկոհամակարգի վերականգնման և կայուն օգտագործման գիտական հիմունքների մշակում	Էկոհամակարգի վերականգնման և կայուն օգտագործման գիտական հիմունքների մշակում	ՀՀ ԳԱԱ	Շրջակա միջավայրի նախարարություն	2002 թ. և շարունակական	-
3.23	«Սևան» ազգային պարկի պահպանություն	Ազգային պարկի պահպանության իրականացում	Շրջակա միջավայրի նախարարություն		2002 թ.	պետություն՝ 73,131
3.24	Լճի շրջակայքի շուրջ 5000հա անտառաշերտերի մաքրում, կոճղերի հեռացում և նոր անտառաշերտերի հիմնում	● Լճի մակարդակը 6 մ բարձրացնելու հետ կապված հին անտառաբների և կոճղերի մաքրում ● Անտառաշերտերի հիմնում և խնամք	Շրջակա միջավայրի նախարարություն	ՀՀ ԳԱԱ	2007-2030 թթ.	միջ. ֆինանսավորում Համաշ. բանկ 35 մլն ԱՄՆ դոլար միջ. ֆինանսավորում Համաշ. բանկ 25 մլն դոլար
3.25	Այլընտրանքային ջրային ռեսուրսների օգտագործումը նոր ջրամբարների կառուցմամբ	● Զիրակի ջրամբարի կառուցում-25 մլն խոր.մ ● Գետիկվանքի ջրամբարի կառուցում - 23 մլն խոր.մ	ՀՀ քաղաքաշինության նախարարություն	ՀՀ ջրային տնտեսության պետական կոմիտե	2007-2030 թթ.	միջ. ֆինանս. Համաշ. բանկ 40մլն ԱՄՆ դ. միջ. ֆինանս. Համաշ. բանկ

		• Զրամբար Վեդի գետի վրա - 38 մլն խոր.մ				50մլն ԱՄՆ դ. միջ. ֆինանս. Համաշ. բանկ 40 մլն ԱՄՆ դ.
--	--	--	--	--	--	--

*) Ֆինանսավորման ծավալները ենթակա են ճշգրտման՝ համաձայն ամեն տարվա համար նախատեսվող բյուջեի:

(հավելվածը փոփ. 04.03.20 ՀՕ-116-Ն)

Հավելված 3

ԺԱՄԱՆԱԿԱՎՈՐ ԾՐԱԳԻՐ

**2008 ԹՎԱԿԱՆԻՆ ՍԵՎԱՆԱ ԼՃԻՑ ՋՐԻ ԲԱՑԹՈՂՈՒՄՆԵՐԻ ՏԱՐԵԿԱՆ
ԱՌԱՎԵԼԱԳՈՒՅՆ ՉԱՓԱՔԱՆԱԿԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹՅԱՆ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ**

**(հավելվածը 10.06.08 ՀՕ-115-Ն-ի 1-ին հոդվածի փոփոխության մասով գործում է
մինչև 01.12.2008-ը՝ նույն օրենքի 3-րդ հոդվածի համաձայն)**

Հավելված 3¹

ԺԱՄԱՆԱԿԱՎՈՐ ԾՐԱԳԻՐ

**2012 ԹՎԱԿԱՆԻՆ ՍԵՎԱՆԱ ԼՃԻՑ ՋՐԻ ԲԱՑԹՈՂՈՒՄՆԵՐԻ ՏԱՐԵԿԱՆ
ԱՌԱՎԵԼԱԳՈՒՅՆ ՉԱՓԱՔԱՆԱԿԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹՅԱՆ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ**
**(հավելվածը 22.06.12 ՀՕ-171-Ն-ի 1-ին հոդվածի փոփոխության մասով գործում է
մինչև 01.01.2012-ը՝ նույն օրենքի 3-րդ հոդվածի համաձայն)**

Հավելված 4

**(հավելվածը 21.06.14 ՀՕ-81-Ն-ի 1-ին հոդվածի փոփոխության մասով գործում է
մինչև 01.01.2015-ը՝ նույն օրենքի 3-րդ հոդվածի համաձայն)**

Հավելված 5

ԺԱՄԱՆԱԿԱՎՈՐ ԾՐԱԳԻՐ

**2017 ԹՎԱԿԱՆԻՆ ՍԵՎԱՆԱ ԼՃԻՑ ՋՐԻ ԲԱՑ ԹՈՂՆՄԱՆ ՏԱՐԵԿԱՆ
ԱՌԱՎԵԼԱԳՈՒՅՆ ՉԱՓԱՔԱՆԱԿԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹՅԱՆ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ**
**(հավելվածը գործում է մինչև Արտաբյուջետային հաշվի միջոցների սպառումը (եթե
օրենքով այլ բան նախատեսված չէ)՝ 06.07.17 ՀՕ-116-Ն-ի 4-րդ հոդվածի համաձայն)**

1. ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ

2017 թվականին Սևանա լճից ջրի բաց թողնման տարեկան առավելագույն չափաքանակի փոփոխության վերաբերյալ ժամանակավոր ծրագիրը (այսուհետ՝ Ծրագիր) մշակված է համաձայն Օրենքով հաստատված ծրագրի 6.1-ին կետի երկրորդ պարբերության դրույթների:

Ծրագիրը նպատակաուղղված է 2017 թվականին Սևան-Հրազդան էներգետիկ-ի ինֆրագիծը համակարգից սնվող ոռոգման համակարգերի ենթակայությամբ գտնվող հողատարածքների ոռոգումն իրականացնելու նպատակով անհրաժեշտ ջրաքանակ ապահովելուն:

2. ՆԵՐԿԱ ՎԻՃԱԿԻ ՎԵՐԼՈՒԾՈՒԹՅՈՒՆ

Օրենքով ամրագրված է լճից ջրի բաց թողնման առավելագույն չափաքանակ՝ 170 մլն մ³: Ջրբացթողումներն իրականացվում են Հայաստանի Հանրապետության կառավարության ամենամյա որոշումներով ամրագրված ամենամյա չափաքանակների շրջանակներում՝ սահմանված կարգին համապատասխան:

Եղել են տարիներ, երբ լճից 170 մլն մ³ ծավալով ջրբացթողնման դեպքում ոռոգման ջրի դեֆիցիտը լրացվել է Մխչյանի, Ռանչպարի, ինչպես նաև խորքային հորերի՝ պոմպերով մեխանիկական լրացուցիչ ջրարտադրության միջոցով, որն էլ ոռոգման ջրամատակարարման կազմակերպությունների համար առաջացրել է չնախատեսված նոր ֆինանսական պարտավորություններ:

Ըստ Հայաստանի Հանրապետության ԱԻՆ հիդրոմետ ծառայության տեղեկատվության՝ 2016 թվականի համեմատ 2017 թվականին գրանցվել է գետերի ջուրջ 20 % սակավ ջրատվություն: 2017 թվականի հունիսի 20-ի դրությամբ (սույն օրենքի նախագծի մշակման ժամանակ) անցած տարվա նույն օրվա համեմատ ջրամբարներում առկա ջրի դեֆիցիտը կազմել է 189 մլն մ³, չնայած այն հանգամանքին, որ անցած տարվա համեմատ այս տարի ջրամբարներից այդ օրվա դրությամբ 35 մլն մ³-ով պակաս ջրօգտագործում է իրականացվել: Նշվածով պայմանավորված՝ 2017 թվականի հունիսի 20-ի դրությամբ Սևանա լճից ոռոգման նպատակով ջրբացթողումն արդեն կազմում է 58.5 մլն մ³ անցած տարվա 14.3 մլն մ³-ի փոխարեն:

Առկա և առաջիկայում սպասվելիք բարձր ջերմաստիճանի հետ կապված՝ բնականաբար կմեծանա նաև ջրի պահանջարկը: Դա կպահանջի նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի համեմատ առավել ջրամատակարարում:

2016 թվականի հունիսի 19-ին 2015 թվականի նույն օրվա դրությամբ Սևանա լճի ջրի մակարդակն ավելացել է 16 սմ-ով (տարբերության առավելագույն ցուցանիշը 24.08.2016 թվականին գրանցվել է 32 սմ), իսկ 2017 թվականի հունիսի 19-ին 2016 թվականի նույն օրվա դրությամբ՝ ևս 18 սմ-ով:

3. ԾՐԱԳՐԻ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՆՊԱՏԱԿԸ ԵՎ ԱՌԱՋՆԱՅԻՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ

Ծրագրի հիմնական նպատակն է Սևան-Հրազդան էներգետիկ-ի ինֆրագիծը համակարգից սնվող ոռոգման համակարգերի իշխման տակ գտնվող ոռոգելի հողատարածքների ոռոգումն իրականացնելու նպատակով անհրաժեշտ ջրաքանակի ապահովումը:

Այդ նպատակին հասնելու համար անհրաժեշտ առաջնային հիմնական խնդիրը նաև օրենքով սահմանված ոռոգման նպատակով լճից ջրի տարեկան բաց թողնման 170 մլն մ³ չափաքանակի ավելացումն է՝ դարձնելով այն մինչև 270 մլն մ³:

Սույն ծրագրի մշակման համար առկա են հետևյալ հիմքերը.

- Սևան-Հրազդան ջրառի իշխման տարածքներում այս տարի նախորդ տարվա համեմատ Ապարանի և Ազատի ջրամբարներում ոռոգման ջրաքանակը պակաս է ջուրջ 17 մլն մ³-ով, Հրազդան գետի ջրատվությունը՝ 40 մլն մ³-ով (2016 թվականին եղել է 150 մլն մ³, 2017-ի նույն ժամանակահատվածում՝ 110 մլն մ³).

- 2016 թվականին ևս 60 մլն մ³ ջուր արտադրվել է Մխչյան և Ռանչպար պոմպակայաններով, որի ծախսը կազմել է 1.2 մլրդ դրամ:

Այսպիսով՝ Սևան-Հրազդան համակարգում առկա է 117 մլն մ³ ջրի դեֆիցիտ անցած տարվա համեմատ: Նախորդ տարվա սցենարով ջրամատակարարում իրականացնելու դեպքում Մխչյան և Ռանչպար պոմպակայանները կարող են լրացնել այս դեֆիցիտի միայն 50%-ը, այդ իսկ պատճառով Սևանա լճից լրացուցիչ ջրառը դառնում է անհրաժեշտություն:

Խնդիրն առավել սուր բնույթ է ստանում, երբ Սևան-Հրազդան համակարգի կարիքներին գումարվում են Ախուրյան-Արաքս համակարգի խնդիրները: 2016 թվականի համեմատ Ախուրյանի ջրամբարը 105 մլն մ³-ով պակաս է լցվել (անցած տարի եղել է 545 մլն մ³, 2017 թվականին՝ 440 մլն մ³):

Ախուրյան-Արաքս համակարգի իշխման տակ գտնվող հողատարածքների ջրի պակասը լրացնելու միակ տարբերակը մեխանիկական ջրարտադրությունն է Արմավիրի տարածաշրջանի խորքային հորերի շահագործման միջոցով, որը կպահանջի առնվազն 1.2 - 1.3 մլրդ դրամի էլեկտրաէներգիայի ծախս:

2016 թվականի սցենարով աշխատելու, Սևանա լճից լրացուցիչ ջրառ չիրականացնելու դեպքում համակարգում առկա կմնան հետևյալ չլուծվող խնդիրները.

- Սևան-Հրազդան համակարգում՝ 50 մլն մ³ ջրի դեֆիցիտ.

- Ախուրյան-Արաքս համակարգում՝ 105 մլն մ³ ջրի դեֆիցիտ:

Այսպիսով՝ երկու համակարգերում էլ կունենանք թերոռոգում, որը կարող է հանգեցնել անկառավարելի ռիսկերի, գյուղատնտեսական արտադրանքի վերջնարդյունքի կորստի՝ առ ոչինչ դարձնելով նաև մինչ այդ իրականացված ջրամատակարարումը, ինչպես նաև շուրջ 130 հազ. հողօգտագործողների կատարած ծախսերն ու վճարումները:

Սևանա լճից լրացուցիչ 100 մլն մ³ ծավալով ջրբացթողումները հնարավորություն կտան Սևան-Հրազդան ոռոգման համակարգի Մխչյանի և Ռանչպարի պոմպակայանների շահագործման փոխարեն կատարելու մեխանիկական ջրարտադրություն Ախուրյան-Արաքս ոռոգման համակարգի իշխման տակ գտնվող՝ Արմավիրի տարածաշրջանի տեղական խորքային հորերից, որի շնորհիվ համակարգում շուրջ 1.2 մլրդ դրամի լրացուցիչ էլեկտրաէներգիայի ծախս չի առաջանա:

Լճից մինչև լրացուցիչ 100 մլն մ³ ծավալով ջրի բաց թողնման ավելացումը, ըստ նախնական գնահատականների, հնարավորություն կտա նաև Սևան-Հրազդան դերիվացիոն համակարգի հիդրոէլեկտրակայաններում լրացուցիչ արտադրել ևս շուրջ 97 մլն կիլովատ-ժամ էլեկտրաէներգիա: Սևան-Հրազդան կասկադի հիդրոէլեկտրակայաններում արտադրված էլեկտրական էներգիայի վաճառքից «Միջազգային էներգետիկ կորպորացիա» և «Հայաստանի էլեկտրական ցանցեր» փակ բաժնետիրական ընկերությունների հասույթի և կատարած ծախսերի տարբերությունից առաջացող շահույթը կուղղվի Հայաստանի Հանրապետության կառավարության սահմանած նպատակային ներդրումներ իրականացնելուն:

Լրացուցիչ ջրբացթողումները լճի ջրի մակարդակի վրա բացասական ազդեցություն չեն ունենա, քանի որ Օրենքի ընդունման պահին Սևանա լճի ջրի մակարդակը կազմել է 1896.32 մ: 2017 թվականի հունվարի 1-ին այն կազմել է 1900.46 մ: Այս նիշերի տարբերությամբ պայմանավորված, և, հաշվի առնելով Բալթիկ ծովի մակարդակի ճշգրտման/կոլերացիայով ընդունված 0,20 մ նիշի

բարձրացման գործակիցը, Սևանա լճի ջրի մակարդակը Օրենքի ընդունումից հետո 2017 թվականի հունվարի 1-ի դրությամբ փաստացի բարձրացել է 3.94 մ-ով:

Լրացուցիչ 100 մլն մ³ ջրբացթողումը, ըստ հաշվարկների, կարող է հանգեցնել Սևանա լճի ջրի մակարդակի մինչև 8 սմ անկման, որի պարագայում նույնիսկ անցած տարվա նույն օրվա համեմատ կապահովվի շուրջ 10 սմ (18-8) Սևանա լճի ջրի մակարդակի բարձր նիշ: Նշվածով պայմանավորված՝ լրացուցիչ ջրբացթողումները չեն խախտի Օրենքով սահմանված՝ Սևանա լճի ջրի մակարդակի դրական հաշվեկշռի պահպանման պայմանները:

Որակական առումով առաջարկվող փոփոխությունը նույնպես լճի վրա բացասական ազդեցություն չի ունենա՝ պայմանավորված լճի ջրի ծավալի ավելացմամբ և ջրհավաք ավազանում Մարտունի, Գավառ, Վարդենիս և Ջերմուկ քաղաքների կեղտաջրերի մաքրման կայանների գործարկմամբ:

4. ԾՐԱԳՐԻ ԻՐԱԿԱՆԱՑՈՒՄԻՑ ԱԿՆԿԱԼՎՈՂ ԱՐԴՅՈՒՆՔՆԵՐԸ

Ծրագրի իրականացումից ակնկալվում են հետևյալ արդյունքները.

1) հողերին մատակարարվող ոռոգման ջրի դեֆիցիտի մեղմում.

2) ոռոգում իրականացնող կազմակերպություններում մեխանիկական ջրարտադրության փոխարինում ինքնահոսով և էլեկտրաէներգիայի մասով նոր պարտքերի չձևավորում:

5. ԾՐԱԳՐԻ ԻՐԱԿԱՆԱՑՄԱՆ ԸՆԹԱՑՔԻ ՆԿԱՏՄԱՄԲ ՀՄԿՈՂՈՒԹՅՈՒՆԸ

Օրենքով հաստատված ծրագրի 6.1-ին կետով նախատեսված՝ Սևանա լճից ջրի բացթողումների տարեկան առավելագույն (170 մլն մ³) չափաքանակից ավել բացթողումը պետք է իրականացվի Հայաստանի Հանրապետության կառավարության համապատասխան որոշումներով՝ ջրային համակարգերի կառավարման լիազորված պետական մարմնի ներկայացրած կանխատեսումային առաջարկությունների հիման վրա:

Ջրային համակարգերի կառավարման լիազորված պետական մարմինը յուրաքանչյուր տասնօրյակը մեկ Հայաստանի Հանրապետության կառավարություն պետք է ներկայացնի համապատասխան հաշվետվություն՝ Օրենքով հաստատված ծրագրի 6.1-ին կետով նախատեսված՝ Սևանա լճից ջրի բացթողումների տարեկան առավելագույն (170 մլն մ³) չափաքանակից ավել բաց թողնված ջրաքանակի վերաբերյալ:

Էներգետիկայի բնագավառի լիազորված պետական մարմինը յուրաքանչյուր ամիս Հայաստանի Հանրապետության կառավարություն պետք է ներկայացնի համապատասխան հաշվետվություն՝ Օրենքով հաստատված ծրագրի 6.1-ին կետով նախատեսված՝ Սևանա լճից ջրի բացթողումների տարեկան առավելագույն (170 մլն մ³) չափաքանակից ավել բաց թողնված ջրաքանակի օգտագործման շնորհիվ արտադրված էլեկտրական էներգիայի քանակի և դրա հետ կապված կատարված վճարումների վերաբերյալ:

Սևանա լճի պահպանության փորձագիտական հանձնաժողովը սույն Ծրագրի գործողության ընթացքում իրականացնում է փորձագիտական հետազոտություններ, որոնց արդյունքները ներկայացնում է Հայաստանի Հանրապետության կառավարություն և Հայաստանի Հանրապետության Ազգային ժողով:

(հավելվածը լրաց. 06.07.17 ՀՕ-116-Ն)

ԺԱՄԱՆԱԿԱՎՈՐ ԾՐԱԳԻՐ

**2018 ԹՎԱԿԱՆԻՆ ՍԵՎԱՆԱ ԼՃԻՑ ՋՐԻ ԲԱՅԹՈՂՄԱՆ ՏԱՐԵԿԱՆ
ԱՌԱՎԵԼԱԳՈՒՅՆ ՉԱՓԱՔԱՆԱԿԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹՅԱՆ ՎԵՐԱԲԵՐՑԱԼ
(հավելվածը գործում է մինչև Արտաբյուջետային հաշվի միջոցների սպառումը
(եթե օրենքով այլ բան նախատեսված չէ)՝ 29.08.2018 ՀՕ-373-Ն-ի 4-րդ հոդվածի
համաձայն)**

1. ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ

2018 թվականին Սևանա լճից ջրի բացթողման տարեկան առավելագույն չափաքանակի փոփոխության վերաբերյալ ժամանակավոր ծրագիրը (այսուհետ՝ Ծրագիր) մշակված է համաձայն «Սևանա լճի էկոհամակարգի վերականգնման, պահպանման, վերարտադրման և օգտագործման միջոցառումների տարեկան ու համալիր ծրագրերը հաստատելու մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքով հաստատված ծրագրի 6.1-ին կետի երկրորդ պարբերության դրույթների:

Ծրագիրը նպատակաուղղված է 2018 թվականին Սևան-Հրազդան էներգետիկ-իդրոգացիոն համակարգից սնվող ոռոգման համակարգերի ենթակայությամբ գտնվող հողատարածքների ոռոգումն իրականացնելու նպատակով անհրաժեշտ ջրաքանակ ապահովելուն:

2. ՆԵՐԿԱ ՎԻՃԱԿԻ ՎԵՐԼՈՒԾՈՒԹՅՈՒՆ

«Սևանա լճի էկոհամակարգերի վերականգնման, պահպանման, վերարտադրման և օգտագործման միջոցառումների տարեկան ու համալիր ծրագրերը հաստատելու մասին» օրենքով (այսուհետ՝ Օրենք) ամրագրված է լճից ջրի բացթողման առավելագույն չափաքանակ՝ 170 մլն մ³: Ջրբացթողումներն իրականացվում են Կառավարության ամենամյա որոշումներով ամրագրված ամենամյա չափաքանակների շրջանակներում՝ սահմանված կարգին համապատասխան:

2016 թվականի նորմալ ջրատվության տարվա համեմատ, ինչպես 2017 թվականը (Սևանա լճից բաց է թողնվել 266.757 մլն մ³ ջուր), այնպես էլ 2018 թվականը դիտվել են սակավ ջրատվության տարիներ: 2018 թվականի հունիսի 15-ի դրությամբ, 2016 թվականի՝ որպես նորմալ ջրատվության տարվա նույն օրվա համեմատ, ջրամբարներում առկա ջրի դեֆիցիտը կազմել է 155 մլն մ³, իսկ Սևան-Հրազդան ոռոգման համակարգը սնող Ապարանի, Ագատի և Մարմարիկի ջրամբարներում՝ 35 մլն մ³:

Անխուսափելի է նաև ջրի դեֆիցիտ Սևան-Հրազդան համակարգը սնող Հրազդան գետի ջրատվությունում հուլիս-սեպտեմբեր ամիսներին: Սևան-Հրազդան համակարգի իշխման տակ գտնվող 36 հազ. հա հողատարածքների ջրապահովվածության հաշվարկներում նախատեսվել է Հրազդան գետի ջրատվությունն ամբողջ ոռոգման ժամանակահատվածում 165 մլն մ³ (ինչպես 2016 թվականին), որից հուլիս-սեպտեմբեր ամիսներին՝ 110 մլն մ³: Սակայն գետերի բազմամյա ջրագրության տվյալների համաձայն՝ սակավաջուր տարում այդ ամիսներին Հրազդան գետի հոսքը կազմել է 5.8 մ³/վրկ (55-60 մլն մ³), առանձին տարիներին՝ շուրջ 70 մլն մ³ կամ նախատեսվածից 40-45 մլն մ³ պակաս: Այսպիսով,

2018 թվականին համակարգի ոռոգման ջրի դեֆիցիտը 2016 թվականի համեմատ կկազմի շուրջ 40 մլն մ³:

Սևանա լճից հունիսի 15-ի դրությամբ 2016 թվականին բաց է թողնվել 8.978 մլն մ³, 2017 թվականին՝ 52.231 մլն մ³, 2018 թվականին՝ 27.268 մլն մ³ ջուր, իսկ Արփա-Սևան թունելով 2016 թվականին Սևանա լիճ է տեղափոխվել համապատասխանաբար 94.341 մլն մ³, 2017 թվականին՝ 87.876 մլն մ³, 2018 թվականին՝ 111.121 մլն մ³ ջուր:

3. ԾՐԱԳՐԻ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՆՊԱՏԱԿԸ ԵՎ ԱՌԱՋՆԱՅԻՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ

Ծրագրի հիմնական նպատակն է Սևան-Հրազդան էներգետիկ-իդրոագիոն համակարգից սնվող ոռոգման համակարգերի իշխման տակ գտնվող ոռոգելի հողատարածքների ոռոգումն իրականացնելու նպատակով անհրաժեշտ ջրաքանակի ապահովումը:

Այդ նպատակին հասնելու համար անհրաժեշտ առաջնային հիմնական խնդիրը նաև օրենքով սահմանված ոռոգման նպատակով լճից տարեկան բացթողման 170 մլն մ³ չափաքանակի ավելացումն է՝ այն դարձնելով մինչև 210 մլն մ³:

Լճից մինչև լրացուցիչ 40 մլն մ³ ծավալով ջրբացթողման ավելացումը, ըստ նախնական գնահատականների, հնարավորություն կտա նաև Սևան-Հրազդան դերիվացիոն համակարգի հեկ-երում լրացուցիչ արտադրելու ևս շուրջ 38 մլն կՎտ/ժամ էլեկտրաէներգիա: Սևան-Հրազդան կասկադի հիդրոէլեկտրակայաններում արտադրված էլեկտրական էներգիայի վաճառքից «Միջազգային էներգետիկ կորպորացիա» և «Հայաստանի էլեկտրական ցանցեր» փակ բաժնետիրական ընկերությունների հասույթի և կատարած ծախսերի տարբերությունից առաջացող շահույթը կուղղվի Կառավարության սահմանած նպատակային ներդրումներ իրականացնելուն:

4. ԾՐԱԳՐԻ ԻՐԱԿԱՆԱՑՈՒՄԻՑ ԱԿՆԿԱԼՎՈՂ ԱՐԴՅՈՒՆՔՆԵՐԸ

Ծրագրի իրականացումից ակնկալվում են հետևյալ արդյունքները.

- 1) հողերին մատակարարվող ոռոգման ջրի դեֆիցիտի մեղմում.
- 2) ոռոգում իրականացնող կազմակերպություններում մեխանիկական ջրարտադրության մեծացում:

5. ԾՐԱԳՐԻ ԻՐԱԿԱՆԱՑՄԱՆ ԸՆԹԱՑՔԻ ՆԿԱՏՄԱՄԲ ՀՄԿՈՂՈՒԹՅՈՒՆԸ

«Սևանա լճի էկոհամակարգի վերականգնման, պահպանման, վերարտադրման և օգտագործման միջոցառումների տարեկան ու համալիր ծրագրերը հաստատելու մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքով հաստատված ծրագրի 6.1-ին կետով նախատեսված՝ Սևանա լճից ջրի բացթողումների տարեկան առավելագույն չափաքանակից (170 մլն մ³) ավել բացթողումը պետք է իրականացվի Կառավարության համապատասխան որոշումներով՝ ջրային համակարգերի կառավարման լիազորված պետական մարմնի ներկայացրած կանխատեսումային առաջարկությունների հիման վրա:

Ջրային համակարգերի կառավարման լիազորված պետական մարմինը յուրաքանչյուր տասնօրյակը մեկ Կառավարություն պետք է ներկայացնի համապատասխան հաշվետվություն՝ «Սևանա լճի էկոհամակարգի վերականգնման, պահպանման, վերարտադրման և օգտագործման միջոցառումների տարեկան ու համալիր ծրագրերը հաստատելու մասին» օրենքով հաստատված ծրագրի 6.1-ին

կետով նախատեսված՝ Սևանա լճից ջրի բացթողումների տարեկան առավելագույն չափաքանակից (170 մլն մ³) ավել բաց թողնված ջրաքանակի վերաբերյալ:

Էներգետիկայի բնագավառում լիազորված պետական մարմինը յուրաքանչյուր ամիս Կառավարություն պետք է ներկայացնի համապատասխան հաշվետվություն՝ «Սևանա լճի էկոհամակարգի վերականգնման, պահպանման, վերարտադրման և օգտագործման միջոցառումների տարեկան ու համալիր ծրագրերը հաստատելու մասին» օրենքով հաստատված ծրագրի 6.1-ին կետով նախատեսված՝ Սևանա լճից ջրի բացթողումների տարեկան առավելագույն չափաքանակից (170 մլն մ³) ավել բաց թողնված ջրաքանակի օգտագործման միջոցով արտադրված էլեկտրական էներգիայի քանակի և դրա հետ կապված կատարված վճարումների վերաբերյալ:

Սևանա լճի պահպանության փորձագիտական հանձնաժողովը սույն ծրագրի գործողության ընթացքում իրականացնում է փորձագիտական հետազոտություններ, որոնց արդյունքները ներկայացնում է Կառավարություն և Ազգային ժողով:

(հավելվածը լրաց. 29.08.18 ՀՕ-373-Ն)

Հավելված 7

ԺԱՄԱՆԱԿԱՎՈՐ ԾՐԱԳԻՐ

2021 ԹՎԱԿԱՆԻՆ ՍԵՎԱՆԱ ԼՃԻՑ ՋՐԻ ԲԱՑԹՈՂՆՄԱՆ ՏԱՐԵԿԱՆ ԱՌԱՎԵԼԱԳՈՒ ՅՆ ՉԱՓԱՔԱՆԱԿԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹՅԱՆ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ

(հավելվածը գործում է մինչև Արտաբյուջետային հաշվի միջոցների սպառումը՝ 17.08.21 ՀՕ-322-Ն-ի 4-րդ հոդվածի համաձայն)

1. ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ

2021 թվականին Սևանա լճից ջրի բացթողման տարեկան առավելագույն չափաքանակի փոփոխության վերաբերյալ ժամանակավոր ծրագիրը մշակված է համաձայն «Սևանա լճի էկոհամակարգի վերականգնման, պահպանման, վերարտադրման և օգտագործման միջոցառումների տարեկան ու համալիր ծրագրերը հաստատելու մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքով հաստատված ծրագրի 6.1-ին կետի երկրորդ պարբերության դրույթների:

Ժամանակավոր ծրագիրը նպատակաուղղված է 2021 թվականին Սևան-Հրազդան էներգետիկ իրիգացիոն համակարգից սնվող ոռոգման համակարգերի ենթակայությամբ գտնվող հողատարածքների ոռոգումն իրականացնելու նպատակով անհրաժեշտ ջրաքանակ ապահովելուն:

2. ՆԵՐԿԱ ՎԻՃԱԿԻ ՎԵՐԼՈՒԾՈՒԹՅՈՒՆԸ

Օրենքով ամրագրված է Սևանա լճից ջրի բացթողման տարեկան առավելագույն չափաքանակ՝ 170 մլն մ³: Ջրբացթողումներն իրականացվում են Հայաստանի Հանրապետության կառավարության ամենամյա որոշումներով ամրագրված ամենամյա չափաքանակների շրջանակներում՝ սահմանված կարգին համապատասխան:

Սևան-Հրազդան համակարգի իշխման տակ գտնվող 5 ջրօգտագործողների ընկերությունների պայմանագրերով հաստատված 31.4 հազ. հա հողատարածքների

ռոռզումն իրականացվում է Մարմարիկի, Ապարանի, Ազատի ջրամբարների, Մխչյանի և Ռանչպարի պոմպակայանների, Հրազդան գետի ու Սևանա լճի ջրբացթողումների միջոցով:

2021 թվականին Հայաստանի Հանրապետության համեմատաբար 12 խոշոր ջրամբարների առավելագույն լցվածությունը կազմել է 526.7 մլն մ³, 2020 թվականի առավելագույն 667.5 մլն մ³ լցվածության համեմատ թերլցվածությունը կազմել է 140.8 մլն մ³:

2021 թվականի օգոստոսի 1-ի դրությամբ ջրամբարների լցվածությունը եղել է 226.2 մլն մ³, իսկ 2020 թվականի նույն ժամանակահատվածում՝ 351.9 մլն մ³, դեֆիցիտը կազմել է 125.7 մլն մ³:

Սևան-Հրազդան ռոռզման համակարգը սնող Ապարանի, Ազատի և Մարմարիկի ջրամբարներից չնախատեսված ջրալրում իրականացնելու պատճառով 2021 թվականի օգոստոսի 1-ի դրությամբ նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի համեմատ ջրամբարներում առաջացել է 21.43 մլն մ³ ջրի դեֆիցիտ:

Հրազդան գետի ջրատվությունը 2021 թվականի ամբողջ ռոռզման ժամանակահատվածում պլանավորվել է շուրջ 170 մլն մ³ (վերջին 4 տարիների միջին ջրատվությունը կազմում է 190.8 մլն մ³): Ինչպես փաստացի իրավիճակը, այնպես էլ գետերի բազմամյա ջրագրության տվյալները փաստում են, որ նմանատիպ տարում Հրազդան գետից հնարավոր կլինի վերցնել ընդամենը 116 մլն մ³ ջուր, որը նախատեսվածից պակաս կլինի շուրջ 54 մլն մ³-ով:

Մխչյանի և Ռանչպարի պոմպակայաններով 2021 թվականի ռոռզման ողջ շրջանում պլանավորվել էր արտադրել շուրջ 14.8 մլն մ³ ջուր (պոմպակայանների շահագործումը կախված է էլեկտրաէներգիայի լարումից, մղման խողովակաշարերի տեխնիկական հնարավորություններից):

Սույն թվականի օգոստոսի 1-ի դրությամբ փաստացի արտադրվել է 13.8 մլն մ³ ջուր, կամ պլանավորվածի նկատմամբ մնացել է արտադրել մեկ մլն մ³ ջուր: Պոմպակայաններով նախատեսվել է լրացուցիչ արտադրել ևս 22.1 մլն մ³ ջուր, որի դեպքում կծախսվի նախատեսվածից շուրջ 11 մլն կՎտ/ժ ավել էլեկտրաէներգիա, որն իր հերթին կառաջացնի շուրջ 450 մլն դրամի ծախս:

Սևանա լճից 2021 թվականին, նախորդ տարվա համեմատ, ռոռզման նպատակով ջրբացթողումներն սկսվել են 10 օր շուտ, և այդ ընթացքում արդեն իսկ իրականացվել է 19 մլն մ³ ջրառ: Տարածաշրջանի գետերում ջրի կտրուկ նվազման հետևանքով առաջացել է ջրապահանջարկի նկատմամբ դեֆիցիտ, և Սևանա լճից 2021 թվականին իրականացված ավել ջրառին զուգահեռ այն լրացվել է Սևանա լճի բացթողումների և մեխանիկական ջրարտադրության միջոցների հաշվին:

Սևանա լճից 2019 թվականի օգոստոսի 15-ի դրությամբ բաց է թողնվել 99.825 մլն մ³, 2020 թվականին՝ 115.858 մլն մ³, 2021 թվականին՝ 168.244 մլն մ³ ջուր: Արփա-Սևան թունելով 2019 թվականին Սևանա լիճ է տեղափոխվել 148.246 մլն մ³, 2020 թվականին՝ 165.385 մլն մ³, 2021 թվականին՝ 133.833 մլն մ³ ջուր:

3. ԺԱՄԱՆԱԿԱՎՈՐ ԾՐԱԳՐԻ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՆՊԱՏԱԿԸ ԵՎ ԱՌԱՋՆԱՅԻՆ ԽՆԴԻՐՆԵ ՐԸ

Ժամանակավոր ծրագրի հիմնական նպատակն է Սևան-Հրազդան էներգետիկ-իռիգացիոն համակարգից սնվող ռոռզման համակարգերի իշխման տակ գտնվող

ոռոգելի հողատարածքների ոռոգումն իրականացնելու նպատակով անհրաժեշտ ջրաքանակի ապահովումը:

Այդ նպատակին հասնելու համար անհրաժեշտ առաջնային հիմնական խնդիրը նաև օրենքով սահմանված՝ ոռոգման նպատակով Սևանա լճից տարեկան բացթողնման 170 մլն մ³ չափաքանակի ավելացումն է՝ այն դարձնելով մինչև 245 մլն մ³:

Սևանա լճից մինչև լրացուցիչ 75 մլն մ³ ծավալով ջրբացթողնման ավելացումը 2021 թվականի ընթացքում Սևանա լճից բաց թողնվող ջրի 170 մլն մ³-ը գերազանցող չափաքանակի հաշվին արտադրվող էլեկտրաէներգիայի վաճառքից «Միջազգային էներգետիկ կորպորացիա» և «Հայաստանի էլեկտրական ցանցեր» փակ բաժնետիրական ընկերություններում առաջացող լրացուցիչ գումարները կուղղվեն ոռոգման համակարգերի արդիականացմանը:

Տարեկան արդյունքներով Արտաբյուջետային հաշվի միջոցների չծախսված մնացորդն ուղղվում է այդ հաշվից հաջորդ տարում կատարվելիք բյուջետային ելքերի նախահաշվով նախատեսվող բյուջետային ելքերի ֆինանսավորմանը:

4. ԺԱՄԱՆԱԿԱՎՈՐ ԾՐԱԳՐԻ ԻՐԱԿԱՆԱՑՈՒՄԻՑ ԱԿՆԿԱԼՎՈՂ ԱՐԴՅՈՒՆՔՆԵՐԸ

Ժամանակավոր ծրագրի իրականացումից ակնկալվում է հողերին մատակարարվող ոռոգման ջրի դեֆիցիտի մեղմում:

5. ԺԱՄԱՆԱԿԱՎՈՐ ԾՐԱԳՐԻ ԻՐԱԿԱՆԱՑՄԱՆ ԸՆԹԱՑՔԻ ՆԿԱՏՄԱՄԲ ՀՍԿՈՂՈՒԹՅՈՒՆԸ

Ջրային համակարգերի կառավարման լիազորված պետական մարմինը յուրաքանչյուր տասնօրյակը մեկ Հայաստանի Հանրապետության կառավարություն պետք է ներկայացնի համապատասխան հաշվետվություն «Սևանա լճի էկոհամակարգի վերականգնման, պահպանման, վերարտադրման և օգտագործման միջոցառումների տարեկան ու համալիր ծրագրերը հաստատելու մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքով հաստատված ծրագրի 6.1-ին կետով նախատեսված՝ Սևանա լճից ջրի բացթողումների տարեկան առավելագույն չափաքանակից (170 մլն մ³) ավել բաց թողնված ջրաքանակի վերաբերյալ:

Էներգետիկայի բնագավառում լիազորված պետական մարմինը յուրաքանչյուր ամիս Հայաստանի Հանրապետության կառավարություն պետք է ներկայացնի համապատասխան հաշվետվություն «Սևանա լճի էկոհամակարգի վերականգնման, պահպանման, վերարտադրման և օգտագործման միջոցառումների տարեկան ու համալիր ծրագրերը հաստատելու մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքով հաստատված ծրագրի 6.1-ին կետով նախատեսված՝ Սևանա լճից ջրի բացթողումների տարեկան առավելագույն չափաքանակից (170 մլն մ³) ավելի բաց թողնված ջրաքանակի օգտագործմամբ արտադրված էլեկտրաէներգիայի քանակության և դրա հետ կապված կատարված վճարումների վերաբերյալ:

Սևանա լճի պահպանության փորձագիտական հանձնաժողովը սույն Ժամանակավոր ծրագրի գործողության ընթացքում իրականացնում է փորձագիտական հետազոտություններ, որոնց արդյունքները ներկայացնում է Հայաստանի Հանրապետության կառավարություն և Հայաստանի Հանրապետության Ազգային ժողով:

ԺԱՄԱՆԱԿԱՎՈՐ ԾՐԱԳԻՐ

**2023 ԹՎԱԿԱՆԻՆ ՍԵՎԱՆԱ ԼՃԻՑ ՋՐԻ ԲԱՑԹՈՂՄԱՆ ՏԱՐԵԿԱՆ
ԱՌԱՎԵԼԱԳՈՒՅՆ ՉԱՓԱՔԱՆԱԿԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹՅԱՆ ՎԵՐԱԲԵՐՑԱԼ**

1. ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ

1. 2023 թվականին Սևանա լճից ջրի բացթողման տարեկան առավելագույն չափաքանակի փոփոխության վերաբերյալ ժամանակավոր ծրագիրը (այսուհետ՝ Ծրագիր) մշակված է համաձայն «Սևանա լճի էկոհամակարգի վերականգնման, պահպանման, վերարտադրման և օգտագործման միջոցառումների տարեկան ու համալիր ծրագրերը հաստատելու մասին» օրենքով հաստատված ծրագրի 6.1-ին կետի երկրորդ պարբերության դրույթների:

2. Ծրագիրը նպատակաուղղված է 2023 թվականին Սևան-Հրազդան էներգետիկ-ի ինժեքսի համակարգից սնվող ոռոգման համակարգերի ենթակայությամբ գտնվող հողատարածքների ոռոգումն իրականացնելու նպատակով անհրաժեշտ ջրաքանակ ապահովելուն:

2. ՆԵՐԿԱ ՎԻՃԱԿԻ ՎԵՐԼՈՒԾՈՒԹՅՈՒՆ

3. «Սևանա լճի էկոհամակարգերի վերականգնման, պահպանման, վերարտադրման և օգտագործման միջոցառումների տարեկան ու համալիր ծրագրերը հաստատելու մասին» օրենքով ամրագրված է լճից ջրի բացթողման առավելագույն չափաքանակ՝ 170 մլն մ³: Ջրբացթողումներն իրականացվում են Կառավարության ամենամյա որոշումներով ամրագրված չափաքանակի շրջանակներում՝ սահմանված կարգին համապատասխան:

4. Սևան-Հրազդան դերիվացիոն համակարգից սնվող ոռոգման համակարգերի իշխման տակ գտնվող ոռոգելի հողերից 2023 թվականի հունիսի 1-ի դրությամբ, ջրօգտագործողների ներկայացրած ջրապահանջի համաձայն, պայմանագրային ոռոգվելիք հողատարածքների մակերեսը կազմել է շուրջ 31.3 հազ. հա, իսկ ոռոգման ջրի պահանջարկը համակարգերի գլխամասերում կկազմի շուրջ 445,3 մլն մ³:

5. Հարկ է նշել, որ 2023 թվականի հունիսի 1-ի դրությամբ հանրապետության համեմատաբար խոշոր ջրամբարների լցվածությունը կազմում է 382,8 մլն մ³, որը, 2022 թվականի նույն ժամանակահատվածի համեմատ, պակաս է 224,3 մլն մ³-ով (607,1 մլն մ³ - 382,8 մլն մ³ = 224,3 մլն մ³):

6. Տեսական շոգ և չոր եղանակով պայմանավորված՝ Մարմարիկ, Հրազդան, Քասախ և Ազատ գետերում կտրուկ նվազել է ջրի հոսքը, և ջրապահանջը լրացնելու նպատակով ինչպես ջրամբարներից, այնպես էլ Սևանա լճից կատարվել են պլանավորածից վաղ ջրբացթողումներ (նախորդ տարվա համեմատ՝ 20 օր շուտ):

7. Հարկ է նշել, որ Հրազդան գետում միջին ամսական հոսքը 2023 թվականի ապրիլ և մայիս ամիսներին դիտվել է համապատասխանաբար 6,86 մ³/վրկ և 9,52 մ³/վրկ այն դեպքում, երբ նույն ցուցանիշները 2022 թվականին կազմել են համապատասխանաբար 15,8 մ³/վրկ և 23,2 մ³/վրկ:

8. 2023 թվականի հավանական սակավաջրության պայմաններում ոռոգման բնականոն ջրամատակարարումն ապահովելու նպատակով, հիմք ընդունելով «Հիդրոոդերևութաբանության և մոնիթորինգի կենտրոն» ՊՈԱԿ-ի տրամադրած կանխատեսումը, վերը նշված հողատարածքները սնող ջրաղբյուրների ջրառաջարկը հունիսի 1-ի դրությամբ կազմում է՝

Հրազդան գետ+Մարմարիկի ջրամբարից՝ շուրջ 112,3 մլն մ³,

Ագատի ջրամբարից՝ շուրջ 20 մլն մ³,

Ապարանի ջրամբարից՝ շուրջ 0 մլն մ³,

Սևանա լճից՝ շուրջ 146 մլն մ³,

Մխչյանի և Ռանչպարի պոմպակայանների առավելագույն հզորության գործարկմամբ՝ շուրջ 45,6 մլն մ³։

Ընդամենը՝ շուրջ 323,9 մլն մ³,

Դեֆիցիտը՝ շուրջ 121,4 մլն մ³։

9. Նշված դեֆիցիտը հնարավոր է մեղմել հրատապ միջոցառումների շնորհիվ լրացուցիչ մեխանիկական ջրարտադրությամբ՝ շուրջ 51,4 մլն մ³, և Սևանա լճից լրացուցիչ ջրբացթողումներով՝ մինչև 70 մլն մ³։

10. Միաժամանակ Սևանա լճից հունիսի 5-ի դրությամբ 2022 թվականին բաց է թողնվել 1.028 մլն մ³, 2023 թվականին՝ 28.334 մլն մ³ ջուր, իսկ Արփա-Սևան թունելով Սևանա լիճ է տեղափոխվել համապատասխանաբար 123,138 մլն մ³ և 63,880 մլն մ³ ջուր։

3. ԺԱՄԱՆԱԿԱՎՈՐ ԾՐԱԳՐԻ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՆՊԱՏԱԿԸ ԵՎ ԱՌԱՋՆԱՅԻՆ ԽՆԴԻ ՐՆԵՐԸ

11. Ծրագրի հիմնական նպատակն է Սևան-Հրազդան էներգետիկ-իդրագիոն համակարգից սնվող ոռոգման համակարգերի իշխման տակ գտնվող ոռոգելի հողատարածքների ոռոգումն իրականացնելու նպատակով անհրաժեշտ ջրաքանակի ապահովումը։

12. Այդ նպատակին հասնելու համար անհրաժեշտ առաջնային հիմնական խնդիրը նաև օրենքով սահմանված՝ ոռոգման նպատակով լճից տարեկան բացթողման 170 մլն մ³ չափաքանակի ավելացումն է՝ այն դարձնելով մինչև 240 մլն մ³։

13. Լճից մինչև լրացուցիչ 70 մլն մ³ ծավալով ջրբացթողման ավելացումը, ըստ նախնական գնահատականների, հնարավորություն կտա նաև Սևան-Հրազդան դերիվացիոն համակարգի ՀԷԿ-երում լրացուցիչ արտադրելու ևս շուրջ 44 մլն կՎտ/ժամ էլեկտրաէներգիա (համաձայն 2021 թվականին կատարված հաշվարկների)։ Սևան-Հրազդան կասկադի հիդրոէլեկտրակայաններում արտադրված էլեկտրաէներգիայի վաճառքից «Միջազգային էներգետիկ կորպորացիա» և «Երևանի ջերմաէլեկտրակենտրոն» փակ բաժնետիրական ընկերությունների հասույթի և կատարած ծախսերի տարբերությունից առաջացող շահույթը կուղղվի Կառավարության սահմանած նպատակային ներդրումներ իրականացնելուն։

4. ԺԱՄԱՆԱԿԱՎՈՐ ԾՐԱԳՐԻ ԿԱՏԱՐՈՒՄԻՑ ԱԿՆԿԱԼՎՈՂ ԱՐԴՅՈՒՆՔՆԵՐԸ

14. Ծրագրի կատարումից ակնկալվում են հետևյալ արդյունքները.

1) հողերին մատակարարվող ոռոգման ջրի դեֆիցիտի մեղմում,

2) ոռոգում կատարող կազմակերպություններում մեխանիկական ջրարտադրության փոխարինում ինքնահոսով և էլեկտրաէներգիայի մասով նոր պարտքերի չձևավորում:

5. ԺԱՄԱՆԱԿԱՎՈՐ ԾՐԱԳՐԻ ԿԱՏԱՐՄԱՆ ԸՆԹԱՑՔԻ ՀՄԿՈՂՈՒԹՅՈՒՆԸ

15. «Սևանա լճի էկոհամակարգի վերականգնման, պահպանման, վերարտադրման և օգտագործման միջոցառումների տարեկան ու համալիր ծրագրերը հաստատելու մասին» օրենքով հաստատված ծրագրի 6.1-ին կետով նախատեսված՝ Սևանա լճից ջրի բացթողումների տարեկան առավելագույն չափաքանակից (170 մլն մ³) ավել բացթողումը պետք է կատարվի Կառավարության համապատասխան որոշումներով՝ ջրային համակարգերի կառավարման լիազորված պետական մարմնի ներկայացրած կանխատեսումային առաջարկությունների հիման վրա:

16. Ջրային համակարգերի կառավարման լիազորված պետական մարմինը յուրաքանչյուր տասնօրյակը մեկ Կառավարություն պետք է ներկայացնի համապատասխան հաշվետվություն՝ «Սևանա լճի էկոհամակարգի վերականգնման, պահպանման, վերարտադրման և օգտագործման միջոցառումների տարեկան ու համալիր ծրագրերը հաստատելու մասին» օրենքով հաստատված ծրագրի 6.1-ին կետով նախատեսված՝ Սևանա լճից ջրի բացթողումների տարեկան առավելագույն չափաքանակից (170 մլն մ³) ավել բաց թողնված ջրաքանակի վերաբերյալ:

17. Էներգետիկայի բնագավառում լիազորված պետական մարմինը յուրաքանչյուր ամիս Կառավարություն պետք է ներկայացնի համապատասխան հաշվետվություն՝ «Սևանա լճի էկոհամակարգի վերականգնման, պահպանման, վերարտադրման և օգտագործման միջոցառումների տարեկան ու համալիր ծրագրերը հաստատելու մասին» օրենքով հաստատված ծրագրի 6.1-ին կետով նախատեսված՝ Սևանա լճից ջրի բացթողումների տարեկան առավելագույն չափաքանակից (170 մլն մ³) ավել բաց թողնված ջրաքանակի օգտագործմամբ արտադրված էլեկտրաէներգիայի քանակի և դրա հետ կապված վճարումների վերաբերյալ:

18. Սևանա լճի պահպանության փորձագիտական հանձնաժողովը սույն ծրագրի գործողության ընթացքում իրականացնում է փորձագիտական հետազոտություններ, որոնց արդյունքները ներկայացնում է Կառավարություն և Ազգային ժողով:

(հավելվածը լրաց. 12.07.23 ՀՕ-254-Ն)

(հավելվածը գործում է մինչև Արտաբյուջետային հաշվի միջոցների սպառումը (եթե օրենքով այլ բան նախատեսված չէ)՝ 12.07.23 ՀՕ-254-Ն օրենքի 4-րդ հոդվածի համաձայն)

Հավելված N9

ԺԱՄԱՆԱԿԱՎՈՐ ԾՐԱԳՐԻ

2025 ԹՎԱԿԱՆԻՆ ՍԵՎԱՆԱ ԼՃԻՑ ՋՐԻ ԲԱՅ ԹՈՂՆՄԱՆ ՏԱՐԵԿԱՆ

ԱՌԱՎԵԼԱԳՈՒՅՆ ՉԱՓԱՔԱՆԱԿԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹՅԱՆ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ

1. ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ

1. 2025 թվականին Սևանա լճից ջրի բաց թողնման տարեկան առավելագույն չափաքանակի փոփոխության վերաբերյալ ժամանակավոր ծրագիրը (այսուհետ՝ Ծրագիր) մշակված է համաձայն «Սևանա լճի էկոհամակարգի վերականգնման, պահպանման, վերարտադրման և օգտագործման միջոցառումների տարեկան ու համալիր ծրագրերը հաստատելու մասին» օրենքով հաստատված ծրագրի 6.1 կետի էրկրորդ պարբերության դրույթների:

2. Ծրագիրը նպատակաուղղված է 2025 թվականին Սևան-Հրազդան էներգետիկ-իդիզացիոն համակարգից սնվող ոռոգման համակարգերի էնթալպիայությամբ գտնվող հողատարածքների ոռոգումն իրականացնելու նպատակով անհրաժեշտ ջրաքանակ ապահովելուն:

-

2. ՆԵՐԿԱ ՎԻՃԱԿԻ ՎԵՐԼՈՒԾՈՒԹՅՈՒՆ

3. «Սևանա լճի էկոհամակարգերի վերականգնման, պահպանման, վերարտադրման և օգտագործման միջոցառումների տարեկան ու համալիր ծրագրերը հաստատելու մասին» ՀՀ օրենքով (այսուհետ՝ Օրենք)՝ ամրագրված է լճից ջրի բացթողնման առավելագույն չափաքանակ 170 մլն մ³: Ջրբացթողումներն իրականացվում են ՀՀ կառավարության ամենամյա որոշումներով ամրագրված ամենամյա չափաքանակների շրջանակներում՝ սահմանված կարգին համապատասխան:

4. Սևան-Հրազդան դերիվացիոն համակարգից սնվող ոռոգման համակարգերի իշխման տակ գտնվող ոռոգելի հողերից 2025 թվականի սեպտեմբերի 8-ի դրությամբ, ջրօգտագործողների կողմից ներկայացված ջրապահանջի համաձայն, պայմանագրային ոռոգվելիք հողատարածությունների մակերեսը կազմել է շուրջ 31.3 հազ հա, իսկ ոռոգման ջրի պահանջարկը համակարգերի գլխամասերում կկազմի շուրջ 441.32 մլն մ³:

5. Հարկ է նշել, որ 2025 թվականի սեպտեմբերի 8-ի դրությամբ հանրապետության համեմատաբար խոշոր ջրամբարների լցվածությունը կազմում է 228.31 մլն մ³, որը 2024 թվականի նույն ժամանակահատվածի համեմատ պակաս է 142.41 մլն մ³-ով /370.72 մլն մ³ - 228.31 մլն մ³ = 142.41 մլն մ³/:

6. Տեսական շոգ և չոր եղանակով պայմանավորված Մարմարիկ, Հրազդան, Քասախ և Ագատ գետերում կտրուկ նվազել է ջրի հոսքը և ջրապահանջը լրացնելու

նպատակով ինչպես ջրամբարներից, այնպես էլ Սևանա լճից իրականացվել են պլանավորածից վաղ ջրբացթողումներ՝ նախորդ տարվա համեմատ մեկնարկել է 10 օր շուտ:

7. Հարկ է նշել, որ Հրազդան գետում միջին ամսական հոսքը 2025 թվականի հուլիս և օգոստոս ամիսներին դիտվել է համապատասխանաբար 5.61 մ³/վրկ և 4.0 մ³/վրկ, այն դեպքում, երբ նույն ցուցանիշները 2024 թվականին կազմել են համապատասխանաբար 6.68 մ³/վրկ և 6.47 մ³/վրկ:

8. 2025 թվականի հավանական սակավաջրության պայմաններում ոռոգման բնականոն ջրամատակարարումն ապահովելու նպատակով, հիմք ընդունելով «Հիդրոոդերևութաբանության և մոնիթորինգի կենտրոն» ՊՈԱԿ-ի կողմից տրամադրված կանխատեսումը, վերը նշված հողատարածքները սնող ջրաղբյուրների ջրառաջարկը սեպտեմբերի 8-ի դրությամբ կազմում է՝

Հրազդան գետ+Մարմարիկի ջրամբարից՝ շուրջ 151.8 մլն մ³,

Ագատի ջրամբարից՝ շուրջ 50.2 մլն մ³,

Ապարանի ջրամբարից՝ շուրջ 11 մլն մ³,

Սևանա լճից՝ շուրջ 167 մլն մ³,

Մխչյանի և Ռանչալար պոմպակայանների առավելագույն հզորությամբ գործարկմամբ՝ շուրջ 31.3 մլն մ³:

Ընդամենը՝ շուրջ 411.3 մլն մ³,

Դեֆիցիտը՝ շուրջ 30 մլն մ³:

9. Նշված դեֆիցիտը մինչև հոկտեմբերի 1-ը ընկած ժամանակաշրջանի համար հրատապ է և անհրաժեշտ լրացնել Սևանա լճից լրացուցիչ ջրբացթողումներով՝ մինչև 30 մլն մ³:

10. Միաժամանակ, Սևանա լճից սեպտեմբերի 8-ի դրությամբ 2024 թվականին բաց է թողնվել 120.194 մլն մ³, 2025 թվականին՝ 166.466 մլն մ³ ջուր, իսկ Արփա-Սևան թունելով Սևանա լիճ է տեղափոխվել համապատասխանաբար 180.249 մլն մ³ և 108.384 մլն մ³ ջուր:

3. ԺԱՄԱՆԱԿԱՎՈՐ ԾՐԱԳՐԻ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՆՊԱՏԱԿԸ ԵՎ ԱՌԱՋՆԱՅԻՆ ԽՆԴԻՐ ՆԵՐ

11. Ծրագրի հիմնական նպատակն է Սևան-Հրազդան էներգետիկ-իդրագիծն համակարգից սնվող ոռոգման համակարգերի իշխման տակ գտնվող ոռոգելի

հողատարածքների ոռոգումն իրականացնելու նպատակով անհրաժեշտ ջրաքանակի ապահովումը:

12. Այդ նպատակին հասնելու համար անհրաժեշտ առաջնային հիմնական խնդիրը նաև օրենքով սահմանված ոռոգման նպատակով լճից տարեկան բացթողման 170 մլն մ³ չափաքանակի ավելացումն է՝ այն դարձնելով մինչև 200 մլն մ³:

13. Լճից մինչև լրացուցիչ 30 մլն մ³ ծավալով ջրբացթողման ավելացումը հնարավորություն կտա նաև Սևան-Հրազդան դերիվացիոն համակարգի ՀԷԿ-երում արտադրել լրացուցիչ էլեկտրաէներգիա: Սևան-Հրազդան կասկադի հիդրոէլեկտրակայաններում արտադրված էլեկտրական էներգիայի վաճառքից «Միջազգային էներգետիկ կորպորացիա» և «Երևանի ջերմաէլեկտրակենտրոն» փակ բաժնետիրական ընկերությունների հասույթի և կատարած ծախսերի տարբերությունից առաջացող շահույթը կուղղվի Հայաստանի Հանրապետության կառավարության սահմանած նպատակային ներդրումներ իրականացնելուն:

4. ԺԱՄԱՆԱԿԱՎՈՐ ԾՐԱԳՐԻ ԻՐԱԿԱՆԱՑՈՒՄԻՑ ԱԿՆԿԱԼ ՎՈՂ ԱՐԴՅՈՒՆՔՆԵՐԸ

14. Ծրագրի իրականացումից ակնկալվում են հետևյալ արդյունքները՝

1) հողերին մատակարարվող ոռոգման ջրի դեֆիցիտի մեղմում,

2) ոռոգում իրականացնող կազմակերպությունների մոտ մեխանիկական ջրաքտադրության փոխարինում ինքնահոսով և էլեկտրաէներգիայի մասով նոր պարտքերի չձևավորում:

5. ԺԱՄԱՆԱԿԱՎՈՐ ԾՐԱԳՐԻ ԻՐԱԿԱՆԱՑՄԱՆ ԸՆԹԱՑՔԻ ՆԿԱՏՄԱՍԲ ՀՍԿՈՂՈՒԹՅՈՒՆԸ

15. «Սևանա լճի էկոհամակարգի վերականգնման, պահպանման, վերարտադրման և օգտագործման միջոցառումների տարեկան ու համալիր ծրագրերը հաստատելու մասին» օրենքով հաստատված ծրագրի 6.1-րդ կետով նախատեսված՝ Սևանա լճից ջրի բացթողումների տարեկան առավելագույն չափաքանակից (170 մլն մ³) ավել բացթողումը պետք է իրականացվի Հայաստանի Հանրապետության կառավարության համապատասխան որոշումներով՝ ջրային համակարգերի կառավարման լիազորված պետական մարմնի ներկայացրած կանխատեսումային առաջարկությունների հիման վրա:

16. Ջրային համակարգերի կառավարման լիազորված պետական մարմինը յուրաքանչյուր տասնօրյակը մեկ Հայաստանի Հանրապետության կառավարություն պետք է ներկայացնի համապատասխան հաշվետվություն՝ «Սևանա լճի էկոհամակարգի վերականգնման, պահպանման, վերարտադրման և օգտագործման միջոցառումների տարեկան ու համալիր ծրագրերը հաստատելու մասին» օրենքով հաստատված ծրագրի 6.1-րդ կետով նախատեսված՝ Սևանա լճից ջրի բացթողումների տարեկան առավելագույն չափաքանակից (170 մլն մ³) ավել բաց թողնված ջրաքանակի վերաբերյալ:

17. Էներգետիկայի բնագավառում լիազորված պետական մարմինը յուրաքանչյուր ամիս Հայաստանի Հանրապետության կառավարություն պետք է ներկայացնի համապատասխան հաշվետվություն՝ «Սևանա լճի էկոհամակարգի վերականգնման, պահպանման, վերարտադրման և օգտագործման միջոցառումների տարեկան ու համալիր ծրագրերը հաստատելու մասին» օրենքով հաստատված ծրագրի 6.1-րդ կետով նախատեսված՝ Սևանա լճից ջրի բացթողումների տարեկան առավելագույն չափաքանակից (170 մլն մ³) ավելի բաց թողնված ջրաքանակի օգտագործման արդյունքում արտադրված էլեկտրական էներգիայի քանակության և դրա հետ կապված կատարված վճարումների վերաբերյալ:

18. Սևանա լճի պահպանության փորձագիտական հանձնաժողովը սույն ծրագրի գործողության ընթացքում իրականացնում է փորձագիտական հետազոտություններ, որի արդյունքները ներկայացնում է Հայաստանի Հանրապետության կառավարությանը և Հայաստանի Հանրապետության Ազգային ժողովին: